

Ivo Vojnović, dipl.ing.arh.
URED OVLAŠTENOG ARHITEKTA
Split, Mihaljevića 1
tel. 021/314-977 GSM 091/21 11 603 fax 021/314-979
e-mail: ivo.vojnovic@st.t-com.hr

KONZERVATORSKI ELABORAT ZA UREĐENJE FOŠALA U OMIŠU

NARUČITELJ : GRAD OMIŠ

***AUTOR ELABORATA:
Ivo Vojnović, dipl.ing.arh.***

Split, travanj 2008. TD 105/08

SADRŽAJ:

Predmet i obuhvat elaborata

Kratki pregled povijesti Omiša s osvrtom na prostorni razvoj grada

Prostorni razvoj Fošala od kraja 15. do kraja 19. stoljeća

Prostorni razvoj Fošala u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća

Katalog kuća na pročelju Fošala

Analiza i valorizacija postojećeg stanja prostora Fošala

Prijedlog konzervatorskih smjernica za uređenje i urbano opremanje prostora Fošala

Literatura

Fotografije

Predmet i obuhvat elaborata

Predmetni konzervatorski elaborat naručen je od grada Omiša kao podloga za javni, državni, projektni, pozivni, u jednom stupnju, anonimni natječaj za izradu idejnog rješenja uređenja i urbane opreme Fošala u Omišu. Raspisivač natječaja je grad Omiš, a organizator i provoditelj Društvo arhitekata Split. Prema zamisli raspisivača, a u provedbi organizatora, natječajnim radom potrebno je riješiti slijedeće:

1. Anketna razina natječaja - predložiti rješenje -ispitati mogućnost pješačkog povezivanje dvije zone Fošala (nogostup uz prometnicu) pothodnikom.

2. Rješenje uređenja terena prema namjenama površina - prikazati mikrolokacije pojedinačnih funkcija:

a - klupe za odmor (šentade)

b - štekati ugostiteljskih objekata

c - tržnica voća i povrća (pazar)

d - prodaja suvenira

e - odrediti kolno-pješačke tokove

- prostori za šetnju

- intereventni kolni promet

- povremeni opskrbni kolni promet

3. odrediti sustav urbane opreme:

klupe, ograda štekata, neprelazna ograda za pješake prema kolnoj prometnici, kandelabri javne rasvjete. koševi za otpatke, tende ili suncobrani štekata, odrediti tipologiju stolova i stolica štekata, oglasni panoji,

4. oblikovanje sustava signalizacije kulturnih, turističkih i komercijalnih sadržaja

5. uređenje podnih površina, odabir materijala, odvodnja oborinskih voda, označavanje položaja bivših gradskih zidina

6. hortikulturno uređenje:

- riješiti zelene plohe - žardinjere, sezonsko ukrasno cvijeće, trajnice

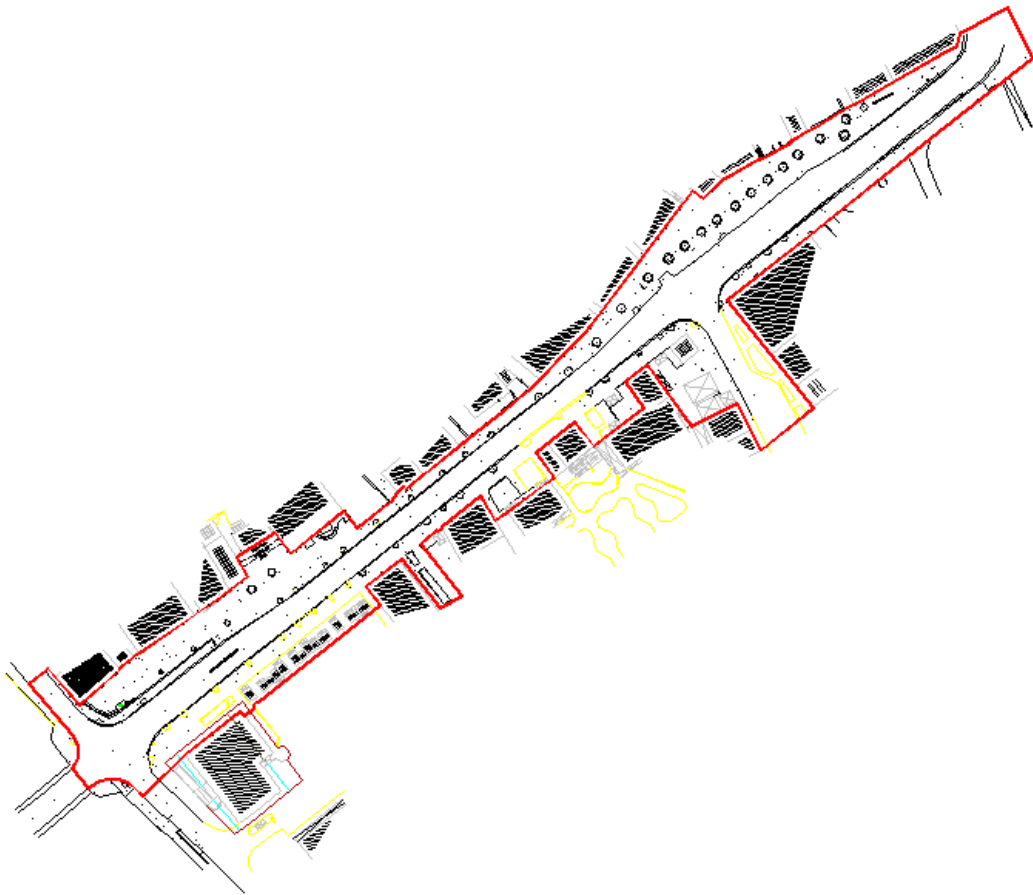
- valorizacija vrijednosti postojećeg drvoreda platana, predložiti zadržavanje u prostoru ili njihovu supstituciju

- riješiti problem dodira plohe pločnika sa deblom stabala

Predmetni konzervatorski elaborat svojim je sadržajem sukladan zadacima koje je natječaj pred sebe postavio.

Precizan prostor koji je obuhvaćen natječajem, a stoga i konzervatorskim elaboratom dan je na priloženoj karti predmetnog prostora s ucrtanom granicom obuhvata.

GRANICA ODRUŽAVANJA
UREĐENJA FOSILNA

Kratki pregled povijesti Omiša s osvrtom na prostorni razvoj grada

Najraniji kulturni slojevi na području Omiša pripadaju razdoblju brončanog i željeznog doba, iako se pretpostavlja da je špilja na klisuri Babnjači iznad Prika bila korištena već u razdoblju paleolitika. Naselja gradinskog tipa i njihove straže na užem prostoru Omiša mogu se prepoznati na prirodnoj litici Babnjače, a pretpostavlja se da je gradina postojala i na mjestu tvrđave Starigrad, dok je na položaju Glavica kod crkve sv. Stjepana postojala promatračnica.

Prema najstarijem antičkom izvoru za našu obalu, Pseudo-Skilaku iz IV. stoljeća prije nove ere, uz rijeku Nestos - današnja Cetina - živi ilirsko pleme Nesti. Plemenski hidronim biti će u rimskom razdoblju promijenjen u Onastini iz čega slijedi naziv Oneum za sjedište zajednice. Tijekom rimskog razdoblja uz vicinalnu cestu koja je povezivala Epetion i Naronu bilo je smješteno naselje Oneo, a prema Tabuli Peutingerijani isto se nalazilo iznad današnjeg Omiša. Prema nizu nalaza može se sa sigurnošću pretpostaviti da se ovaj antički kaštel nalazio na prostoru današnjeg zaseoka Baučići. Stabilizacijom prilika u rimskom carstvu prostor naselja se širi prema obali, ali kaštel u Baučićima zadržava ulogu refugija.

Posljednje vijesti o kasnoantičkom Omišu donosi Anonimni kozmograf iz Ravenne, koji koristeći izvore 6. stoljeća spominje Oneo u nizu naselja na obali i bližem zaleđu. U to je vrijeme Oneo podvrgnut novoosnovanoj makarskoj biskupiji. Nesigurna vremena tijekom seobe naroda dovode do ponovno uporabe zaštićenih položaja na visovima. Dolazi do premještanja ruralnih naselja, odnosno postojanje dvojnih naselja, koja se izmjenično naseljavaju i napuštaju, što je zasigurno slučaj i s kasnoantičkim Omišem. Prema Konstantinu Porfirogenetu, granica između Hrvatske i Paganije, ili Neretljanske oblasti, a bila je podijeljena na tri županije - Rastoku, Mokro i Dalen. Sudeći prema nekim pretpostavkama, županija Dalen

nalazila se oko današnjeg Omiša što se može zaključiti prema kasnijem imenu naselja *Dalmisium (Dalmissum)* i tekstu crkvenog sabora iz 1185. godina koji navodi da se župa Dol pružala od ušća Cetine do Vrulje na istoku.

Srednjovjekovni se Omiš prvi put navodi u 11. stoljeća u kartularu samostana sv. Petra u Selu kada se za crkvu sv. Petra na desnoj obali Cetine kaže da se nalazi u Omišu, *que sita est in Olmisi*, što ukazuje na mogućnost da se prostor ranosrednjovjekovnog naselja nalazio na lijevoj i desnoj obali rijeke.

Tijekom 12. i 13. stoljeća nasljednu kneževsku vlast u Omišu ima obitelj Kačića. Njihov značaj naglašava bizantski kroničar Ivan Cinam imenujući Omišane narodom Kačića. Tada se kao politički čimbenik javlja omiška općina, *toto comuni Dalmisi*, s plemićkim vijećem, koje uz kneza potvrđuje pravovaljanost ugovora komunalnim pečatom. Takva komunalna upravna struktura s razvijenom diplomatskom aktivnošću koristila je pečat na kojem su zidine s kulama i natpis *Sigilum Comunis Dalmensis*, pa je za pretpostaviti da je Omiš imao čvrstu urbanu jezgru utvrđenu bedemima s jasnom prostornom organizacijom i planiranim rasporedom javnih građevina. Iako nije poznat opseg srednjovjekovnog grada izvjesno je da nastaje na dodiru strmih stjenovitih padina i niskog terena formiranog riječnim nanosima pa je naselje prirodno ograničeno na malu mjeru. Kao odlični pomorci Omišani su vršili nadzor nad plovidbom u Jadranskom moru, što se razvija u gusarenje velikih razmjera zbog koje se javlja kao prvorazredni problem cijelog jadranskog bazena.

Od 1281-83. godina Mlečani osvajaju Omiš. Mirom u Veneciji između bana Pavla Bribirskog, gospodara Omiša, i Mlečana, omiškim lađama je zabranjena plovidba sjeverno od linije Ancona-Unije. Kada Bela IV prima omiške knezove i cijelu općinu u plemiće svoga kraljevstava zadržava njihov castrum, za kneza postavlja bana, a kaštel povjerava kaštelanu. Sličnu podjelu vlasti susrećemo za vrijeme kratkotrajnog mletačkog boravka u Omišu kada upravljaju vojni zapovjednik naselja, *Capitaneo Burgi Almessi*, i kaštelan tvrđave, *Castellano*

turris Almesii cui stat super castrum Almesii. Nemamo nikakvih podataka o izgledu i veličini i tadašnjeg podgrađa, ali po ispravi iz 1282. godina koja se izdaje *in platea ante ecclesiam sancti Michaelis*, burgus se vjerojatno protezao od rijeke na zapadu pa do linije kasnijih bedema na istoku.

Kaštel, podgrađe i trg sa crkvom sv. Mihovila predstavljaju najvažnije urbane elemente s kojima je određen prostor srednjovjekovnog Omiša. Pojedinačne građevine namijenjene stanovanju nisu sačuvane. Jedini ostatak gradskih fortifikacija je završna kula-donjon gradskog kaštela koji koristi strme prirodne litice iznad naselja.

Prema povlastici Jurja II. Šubića iz 1315. godina plemići postavljaju kaštelana u dogovoru sa knezom, kao i suce te druge općinske činovnike. Nema spomena o statutarnom uređenju, već kaštelan sa sucima sudi u podgrađu prema starim običajima i pravima. U razdoblju razvijenog srednjeg vijeka još uvijek je najvažnija privredna grana i glavni izvor prihoda gusarstvo i pljačka na moru. Bune prema Bribircima su na poticaj Mlečana izbile u Trogiru i Šibeniku, što je dovelo do osvetničkog napada i spaljivanja Omiša 1322. godina Tom požaru možda možemo pripisati katastrofalne dimenzije u odnosu na podgrađe s obzirom da u gradu ne nalazimo građevine romaničkog i gotičkog sloga. Mletačka vlast je oko stotinjak godina kasnije zatekla samo zidane ili u suhozidu podignute nastambe pokrivena slamom.

U razdoblju anžuvinske vlasti na istočnom Jadranu zaokružen je jedinstven politički teritorij obalnog i kontinentalnog dijela hrvatskih zemalja što je bio snažan poticaj za jači ekonomski napredak. Do početka 15. stoljeća mletačka vlast je uklonjena s dalmatinske obale pa su Omiš, susjedne komune, otoci i zaleđe integrirane u cjelovit prostorno-ekonomski sustav pod ugarskom krunom.

Za kratkotrajne vlasti bosanskog kralja Tvrtka početkom 15. stoljeća splitski će se distrikt proširiti do rijeke Cetine, da bi središte bosanskih feudalaca postao strateški značajan

castrura Almissii. Omiš će imati značenje uloga u sukobima između hrvatskih i bosanskih velikaša. Tako 1401. godina Splićani koji su bili u sukobu s vojvodom Hrvojem, gospodarem Omiša, zajedno sa pristalicama ugarskog kralja osvajaju grad. Već 1403. godina bosanski kralj Stjepan Ostoja zauzima Omiš i obližnju tvrđavu Visuć na Cetini, te na ušću želi stvoriti novi centar bosanske trgovine. Kako Dubrovnik zabranjuje trgovinu s Bosnom, Stjepan Ostoja nudi Veneciji podgrađe Omiša, stalno korištenje luke i monopol na trgovinu, a zadržava gradski kaštel. Do 40-tih godina 15. stoljeća Omiš je u rukama kneza Ivaniša Nelipčića,

Mlečani su, kao odgovor na posezanja bosanskih velikaša, započeli opsadu koja je trajala više godina, a završena je 1444. godina padom Omiša pod mletačku vlast. U opsadi su zidine podgrađa gotovo potpuno uništene. Na ostacima kasnosrednjovjekovnih bedema vrše se popravci sve do velike obnove bedema u prvoj polovini 16. stoljeća. Tim osvajanjem je Split podvrgava omiški teritorij svom distriktu, a kaštel Omiš je pod neposrednom upravom mletačkog kneza -kapetana Splita. Nastupom mletačke vlasti Omiš je doživio preobrazbu od feudalnog castruma na rijeci s malim podgrađem predurbanog tipa u planirano kvadratno naselje sa bedemima.

U sjeni obližnjeg Splita omiška trgovina i uprava dosegle su vrlo ograničenu samostalnost. Tijesna povezanost sa Splitom posebno je vidljiva u organizaciji uprave, jer splitski knez-kapetan postavlja kaštelana koji nosi naslov *castellano et jurisdicente d'Almissa et suo territorio* i uz upravnu vrši i sudbenu vlast u građanskim parnicama. Kaštelan je stanovao u gradskom kaštelu, što mu je omogućavalo nadzor nad svim zbivanjima u naselju, a presude je donosio u loži u podgrađu. Vjerojatno se za vrijeme posljednjeg kaštelana Petra Mussura grade gradska pisarnica i providurova palača, jer se plemićko vijeće još 1553. godine sastaje u crkvi sv. Mihovila. Tek 1570. godina naseljem upravlja prvi providur iz redova mletačkog plemstva. Uz plemićko vijeće postoji i vijeće pučana koji zastupaju *Universita di tutto il populo di Almissa*.

Pravnik dr. Ivan Primojević 1579. godina sastavlja Statut, kojim se kodificiraju ranije odluke i običaji, po uzoru na ostale statute dalmatinskih gradova. Iznošenjem predaje o nekadašnjem značaju Omiša koji je po piscu Cyclodiju C. Volateranu bio grad i imao biskupiju, ali je s vremenom i pritiskom barbara postao kaštel pokušava se stvoriti pravno-historijska podloga grada. Omiš se nužno mora povijesno predstaviti kao civitas sa gradskom autonomijom i crkvenom jurisdikcijom da bi se formirala osnova za njegov položaj i uspon u 16. stoljeća

Iako su često optuživani u Veneciji zbog slobodnog korištenja *privilegio di gabella*, posebno od strane splitskog kneza, Omišani su uspjeli zadržati svoje ekonomske olakšice iskoristivši položaj graničnog naselja. Već 1454. godine omiški poslanici se tuže mletačkom Senatu na velike štete koje je Omiš dobio novom organizacijom teritorija pod mletačkom vlašću. Ranije je pod gradskom jurisdikcijom bilo 12 sela, jedna solana i mlinovi na rijeci, dok je u to vrijeme ostalo jedno selo. Splitskom knezu je naređeno da vrati navedene posjede pod omišku jurisdikciju kako je bilo prema starim privilegijama i običajima.

Gradski distrikt Omiša se krajem 16. stoljeća protezao od Vrulje na istoku do Sikirice ispod Dugog Rata na zapadu. Na tom prostoru se osim Cetine, koja je bila plovna uzvodno 5 km do Podvisuća, nalazilo više brzih potoka na kojim su bili podignuti mlinovi. Istočno od Omiša na rubu Mlije nalaze se potoci Slavinj, gdje se išlo po pitku vodu kada bi presušili izvori u gradu, i Brzet. Na Brzetu se mlinovi spominju već 1560. godina, a početkom 17. stoljeća se u izvorima nazivaju hrvatskim imenima *Creaiognach* i *Spuzgnach*, što su vjerojatno stari narodni nazivi za tipove mlinica, jer se ista imena spominju i u Podvisuću. Tu su se pod srednjovjekovnom tvrđavom Visuć nalazili možda najstariji mlinovi na omiškom području. Nizvodno od njih se sačuvao toponim Slanica, gdje se nalazilo skladište soli, koja je predstavljala značajan prihod Omiša.

U ekonomskoj strukturi Omiša od velikog je značaja bio položaj grada na rijeci i moru što je pogodovalo razvoju trgovine i uspostavljanju prometnih veza između dalmatinskog zaleđa i susjedne talijanske obale. Trgovina između Dalmacije i Bosne razvijala se sve do početka Kandijskog rata 1645. godine kada započinje turska blokada dalmatinskih gradova. Do kraja 17. stoljeća mletačka uporišta na obali se ojačavaju novim bastionskim utvrđenjima protiv turskih napada. Završetkom Morejskog rata granica je prebačena u zaleđe i ponovno je uspostavljen jedinstven obalni pojas pod mletačkom upravom. Iako je to bio poticaj velikim seobama, stanovništvo se poglavito naseljava na napuštenim ruralnim područjima pa se broj stanovnika tijekom 18. stoljeća u Omišu kreće od 600-700 ljudi.

Kada Napoleon ukida Mletačku Republiku 1797. godina stoljetnu političku vlast na obali zamjenjuje Austrija do 1806. godina. To kratkotrajno razdoblje nije ostavilo većih tragova u Omišu. Već 1806. godina Francuzi zauzimaju Dalmaciju uključivši je u talijansko kraljevstvo, da bi kasnije za vrijeme carstva postala dio novoosnovanih Ilirskih provincija. Na području Poljica i Krajine razvio se otvoreni otpor protiv Francuza te se 1807. godina u Omišu iskrcavaju Rusi i Bokelji, ali je ustanak ugušen. Za francuske vlasti Omiš je imao položaj kantona u splitskom okrugu, a nakon ustanka priključena su mu srednja Poljica koja su ukinuta kao jedinstvena župa. Planirano je i prometno povezivanje cijele provincije i to gradnjom glavne priobalne ceste od Zadra do Opuzena i mostova na Krki, Cetini i Neretvi.

To je tek ostvareno za vrijeme druge austrijske uprave (1813-1918) gradnjom primorske ceste od Splita do Omiša i kasnije do Makarske, Poljičke ceste i probojem kroz klanac Vrulje koji je povezo Primorje sa francuskom zagorskom cestom. Na prijelazu u 20. stoljeća konstruiran je željezni most preko rijeke Cetine čime je ukinuta izoliranost grada i stoljetni običaj *barkanja* sa suprotnom obalom. Pred I svjetski rat uzvodno je kod slapova Gubavice izgrađena najveća hidrocentrala u Dalmaciji što je za Omiš i neposrednu okolicu predstavljalo poticaj u razvoju industrijalizacije.

Prostorni razvoj Fošala od kraja 15. do kraja 19. stoljeća

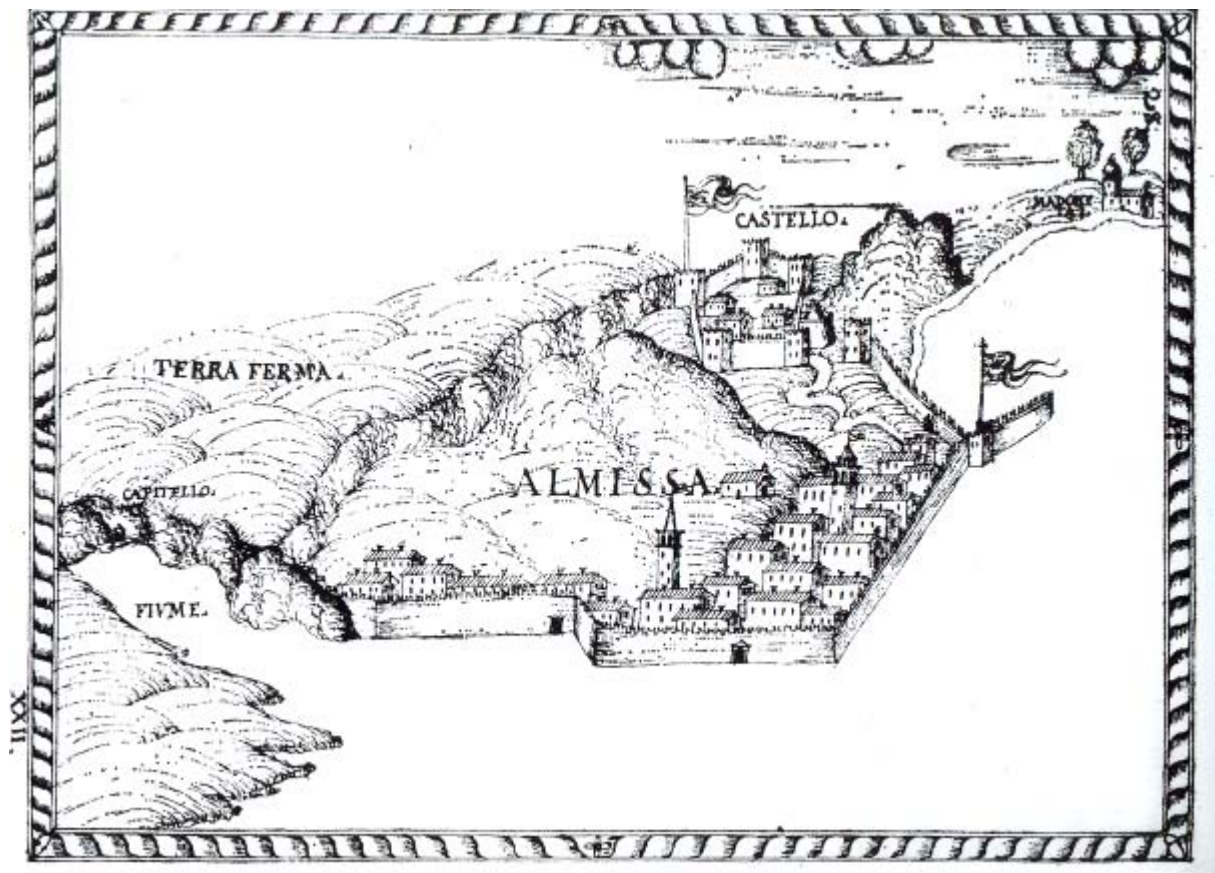
Krajem 15. i u prvoj polovini 16. stoljeća gradskim je zidinama zacrtana dimenzija naselja i reguliran fizički prostor grada Omiša. Zidine odražavaju jednostavan koncept obrane prema kopnu, moru i rijeci, a istovremeno potvrđuju koliko se renesansno planiranje gradskih granica oslanja na demografske potrebe sredine uz stalni prirast za više stoljeća. Pravilnom izgradnjom u blokovima stambena i javna arhitektura oblikovala je tijesnu ispunu, tako da se i nakon uklanjanja bedema u cjelokupnom volumenu starog Omiša sačuvalo njihovo imaginarno pružanje.

Zidine srednjovjekovnog naselja većim su dijelom uništene prilikom mletačke opsade sredinom 15. stoljeća. Može se pretpostaviti da je nešto uže naselje po obrisu odgovaralo gornjem dijelu današnjeg Omiša sa slično grupiranim objektima koji su slijedili rast terena. Međutim točna linija ranijih gradskih fortifikacija je vjerojatno negirana planiranom izgradnjom u dodanom južnom dijelu naselja pa je nije moguće za sada točnije odrediti.

Južni potez gradskih zidina Omiša prije velikih zahvata u 17. stoljeću prikazan je na veduti grada Padovanca Angela degli Oddi, objavljen u knjizi *Viaggio de la provincie di mare della Signoria di Venetia*, koja je tiskana u Veneciji 1584. godine. Iako crtan shematski, posebno netočan u prikazu rijeke i morske obale, spomenuta veduta točno prikazuje južni potez zidina. Dapače, istaka na istočnom dijelu povod je degli Oddiju da i samo gradsko tkivo podijeli na dva dijela: iza zapadnog dijela južnog poteza zidina pruža se plitko tkivo usloženo paralelno s pružanjem zidina, dok se na prostoru iza istake pruža gusto tkivo, zapravo stvarni grad s crkvama i putem koji vodi do gradskog kaštela.

Prema arhivskim vijestima, najranijim s kraja 16. stoljeća, dio grada uz istak južnog poteza zidina nosio je ime *Grotte*. Taj se termin teško može objasniti ukoliko se vezuje za morfološke osobine terena budući da se radi o ravnoj podlozi koja je nastala riječnim nanosima. Moguće je da su se uz gradske bedeme na južnoj strani grada nalazili presvođeni

prolazi sa šetnicom koje su podsjećale na hodnike ili kripke. Isti naziv u Splitu nose podrumi Dioklecijanove palače kao i južna vrata koja su vodila na obalu iz podruma (Grotta), a sama ulica Grotta se protezala iznad Mjedenih vrata. Pojavu tog toponima bilježi se u Splitu već u 14. stoljeća, a s obzirom da se radi o najbližem gradskom središtu i mjestu gdje vjerojatno nastaju planovi za obnovu omiških bedema, ne može se isključiti mogućnost primjene imena na sličnu prostornu situaciju uz južna vrata.

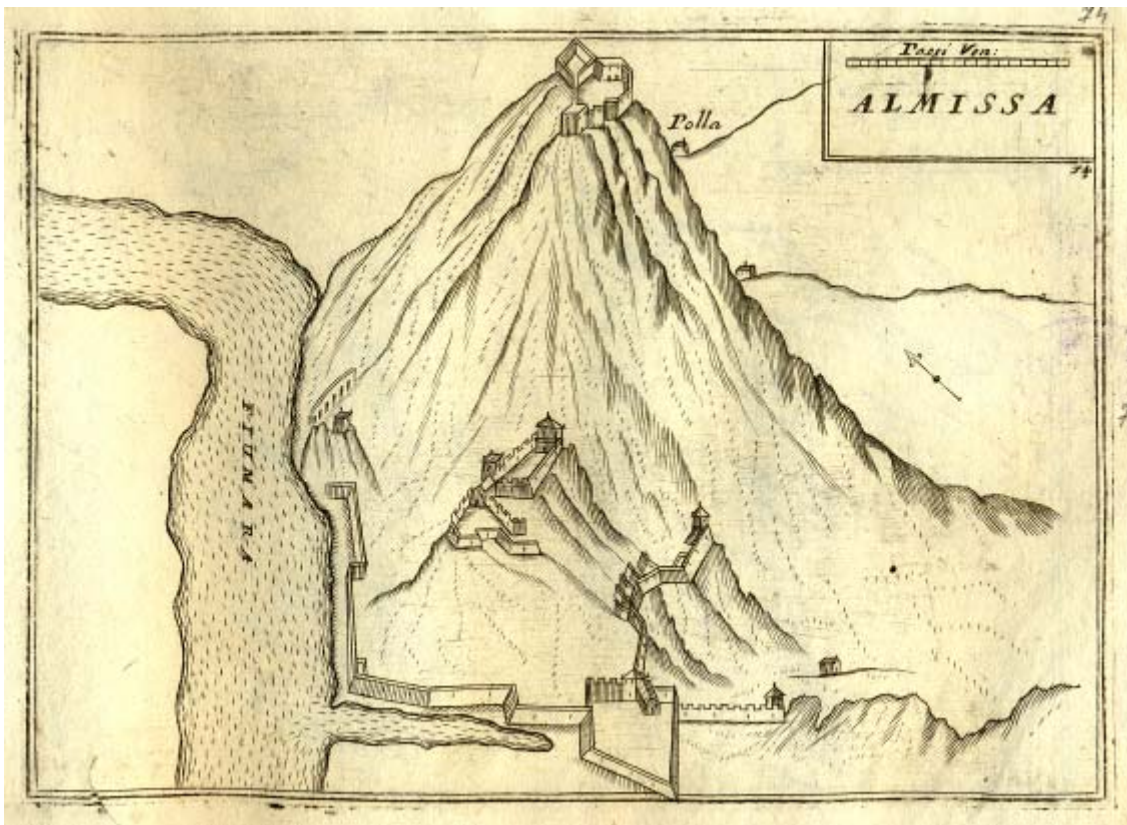

A. degli Oddi, prikaz Omiša iz 1584 god.

Degli Oddi na južnom potezu zidina crta dvojna vrata. Prva su na zapadnom dijelu južnog poteza, gotovo uz samo koljeno istaka, dok su druga na istočnom potezu zidina, postavljena tek djelomice istočno od sredine ovog dijela zidina. Postojanje prvih vrata nije poznato, no druga vrata - koja su prema Oddiju imala polukružni svijetli otvor i bila završena zabatom - mogla bi biti *Porta degli Horti*, jedina poznata vrata na južnom potezu zidina koja su vodila do polja i vrtova te pričuvnog pristaništa za brodove koji često zbog vodostaja rijeke

nisu mogli pristajati na obali Cetine. Vrata su se u stvarnosti nalazila nešto bliže jugoistočnom rubu zidina, a njima su stanovnici odlazili do svojih vrtova koji su bili smješteni na poluotoku Puntisa druge strane jarka, koji se spominje kao *Paludi, Blato* ili *Ponta*. Vrtovi i voćnjaci na Puntisi lijepo su prikazani na Justerovoj veduti iz 1708. godine, kao i na vedutama iz 19. stoljeća. Angelo degli Oddi prikazuje i ulomak zida koji se pružao od jugoistočnog ugla gradskih zidina prema istoku, a branio je moguće iskrcavanje i prodiranje prema istočnim gradskim zidinama. Zanimljivo je da degli Oddi crta gibelinske zupce gradskih zidina, kakvi su sačuvani - doduše zazidani - na tvrđavi Mirabeli.

Veliki zahvati 17. stoljeća, ponajprije na južnim zidinama, prikazani su na veduti V. Coronellija iz 1688. godine. Iako posve sumaran crtež, dijelom i neprecizan, Coronelli jasno donosi situaciju južnih bedema s kulom Turjun, vratima vrtova i moćnim bastionom na jugoistočnom uglu. Prikazuje i dugački zid koji se od jugoistočnih zidina pružao do prvog rta istočno od grada gdje je završavao manjom kulom.

V. Coronelli, prikaz Omiša iz 1688. god.

Prilikom gradnje južnog poteza zidina krajem 15. ili u prvoj polovini 16. stoljeća, primijenjen je princip renesansnih fortifikacija po kojem obrana izlazi lijevom stranom naprijed, čemu ponajviše svjedoči lagani prelom kortine na zapadnom dijelu južnog poteza, a potom snažno izbacivanje koljena na istočnom dijelu koji prati obrambeni jarak s vodom, fošu, a čiji se naziv danas zadržao u nazivu glavne prometnice, Fošal.

F. Juster, plan Omiša iz 1708. god.

Gledajući u cjelini južne zidine grada, može se zaključiti da se sastoje od dva komplementarna dijela: na zapadu je uvučeni dio zidina čija je obrana dodatno ojačana obrambenim jarkom. Zaključak da je jarak integralni dio planiranih utvrda na južnom potezu zidina potkrjepljuje činjenica da istočni, istaknuti dio južnog zida pravcem pružanja prati južnu crtu obrambenog jarka, što je ponajbolje vidljivo na Justerovom planu grada iz 1708. godine. Na taj način je zapadni dio južnog poteza zidina bio branjen i s koljena koji je stvoren istakom istočnog dijela južnog poteza zidina.

Početak 17. stoljeća obilježava blizina Turaka u neposrednom zaleđu Omiša, što je uzrokovalo stalnu brigu oko održavanja i jačanja gradskih zidina. Gradile su se dijelom državnim novcem, ali i općinskim prihodom, najčešće od novčanih kazni u građanskim parnicama. Isti se 1601. godina namjenjuje *alla fabrica del turion*, što je vjerojatno jugoistočna ugaona kula koja se i danas naziva Turjun, a u izvorima ponekad *torre di terraferma*. Slijedeće se godine kula ponovno popravljala kao i zidine iznad lože kopnenih vrata. Kula je građena od većih kamenih klesanaca, četvrtastog je oblika i presvođena slomljenim svodom. Na istočnom, sjevernom i zapadnom zidu vidljive su puškarnice i otvori za top, a u jednom kasnijem razdoblju doživjela je preinake na okvirima otvora. Na unutarnjoj strani istočnog gradskog zida prislonjene su kamene stepenice koje vode do terase kule, a nekada se preko zasvođenog prolaza prelazilo do šetnice na južnom bedemu.

Stanje zidina Omiša tridesetih godina 17. stoljeća vrlo je loše, te generalni providur šalje majstora Scipiona Freddi, graditelja splitskog lazareta, da pregleda mogućnost popravaka vrata i zidina grada. Godine 1639. povisuje se kortina oko grada, popločavaju šetnice i grade kamene stepenice za pristup svim dijelovima bedema. Okoliš *sperona* koji je branio luku i prilaz prema južnoj strani grada se štiti obrambenim pojasom od šiblja, kako je Marco Morosini izvjestio generalnog providura Priulija: *Ali Ill.mo et Ecc.mo Sigodinar ... Priuli Nota di quanto al presente si deve operare Accomodar il couerto delle monit.ni redotto in pessimo stato anco la pioua ne le ruini.*

Leuar la cortina a tutte le mura della Terra doue fa bisogno, anco il soldato sta couerto alla diffssa ui uorra muro di larghezza d'un pe passa cento e uinti noue, longhezza, altezza passa mezo et un altro pezzo larghezza passa trenta un, altezza un pie e inezzo.

Salizar tutte le mura, che sono attorno uia, farli una scala, et transito da poter passar da una mura all'altra per poterle di ogni ocorenza socorer, e raminar da tutte le parti senza difficulta. Debocar le dette mura in alcunl luochi.

Far accomodar con legname, e recurrir il couerto del corpo di guardia, doue di continuo essi stano li soldati delle Porte di Terraferma redotto essa opera a pessimo stato. Par la palisuata alla parte del spiron uerso Terraferma, anco ... posti sgodinauazzar Caualeria, ne fanteria. Far una porta et un restello ali. p.ma entrata del Palazzo.

Iznimno je važna za obranu kopnene strane grada bila gradnja velikog baroknog bastiona koji se protezao u more na jugoistoku grada obuhvaćajući dijelom i Turjun. Peterostrani bastion produžavao je obranu grada prema jugu do samog mora onemogućavajući prijelaz napadača na južnu stranu bedema uz jarak. O tom pothvatu izvještava Senat generalni providur Dalmacije Antonio Bernardo 1660. godina: ... *hauendo io fatto fabricare qui un balloardo terrapie-nato esteso tanto dentro il mare, che impedisce hora anco il squazzo, col quale poteuano li Turchi auanzarsi a circu-ire q.a piazza e accostarci alle uissere d'essa. Auanti la mia partenza si e ridotta l'opera a. buon stato, giouandomi credere che sin hora possi esser stata aggiustata di tutto pronto.*

Izuzetan građevinski pothvat zahtijevao je veliku količinu kamene građe, zemlje i štuta za ispunu, pa se grad čisti od ruševina, a kamenje starih kućišta koristi se za zide bastiona, što najbolje oslikavaju dva dokumenta. Godine 1665. kuća nekog Gelisea, vjerojatno Jelić ili Jeličić, prodana je za gradnju bastiona: ... *Che sotto il Regimento del Ill.mo S.r Zuanne Premarin fu Prou.r in questa citta e stato disfatto il cortino della casa, che era di ragione del ... Geliseo sud.to, et ad istanza di me ... predeto uenduta a pub.co incanto come di sopra, et le pietre di quello per ualuta di ... irapiegate nella fabrica del Baluardo principiato a costrugersi in questa Piazza.*

Slično se dogodilo sa kućom B. Tomadellija 1676. godine, trogirskog bilježnika, iznimnom građevinom u kojoj su dugo boravili providuri i koja je stradala u požaru: ... *io mi ricordo beniss.mo quando il Godinamo Sigodinar Gio Batt.a Tomadelli andd per cancelier a Trau non so precisa-mente dell'anno, et la sua časa Dominicale fu anegnata per quartier alle*

milizie, et anco ui si sono alloggiati dentro delli Rettori specialmente Ill.mo Sigodinar Bernardo Balbi-, et Ill.mo Sogodinar Zne Prerr.aMn, la qual caso fu rouinata in molti luochi nelli solari et le furno rotte delle pianche della scalla, et del portale et so" che quando rittorno da Trau fece aggiustar il tutto con spesa grande hauendo io ueduto l'opera che si faceua ... il vero che il mio contenuto poiche la časa espresa nel capitolo e stata desolata a fatto et i materiali sono stati adoperati nella costruzione del nouo baloardo sotto il regim.to dell Ill.mo Sigodinar Z.ne Premarin, ... et di presente &a casa e ridotta in horto essendoui che solo poco muro glia difassado.

Pred nekoliko godina slučajno je pronađen natpis kojeg možemo vezati gradnju baluarda:

AVSPICE ANTONIO BERNARDO DALMATIE EPIRIO PROCONSVLE

ET DIVI MARCI PROCVRATORE

IOANNES PREMARIIVS ALMISSII PRETOR

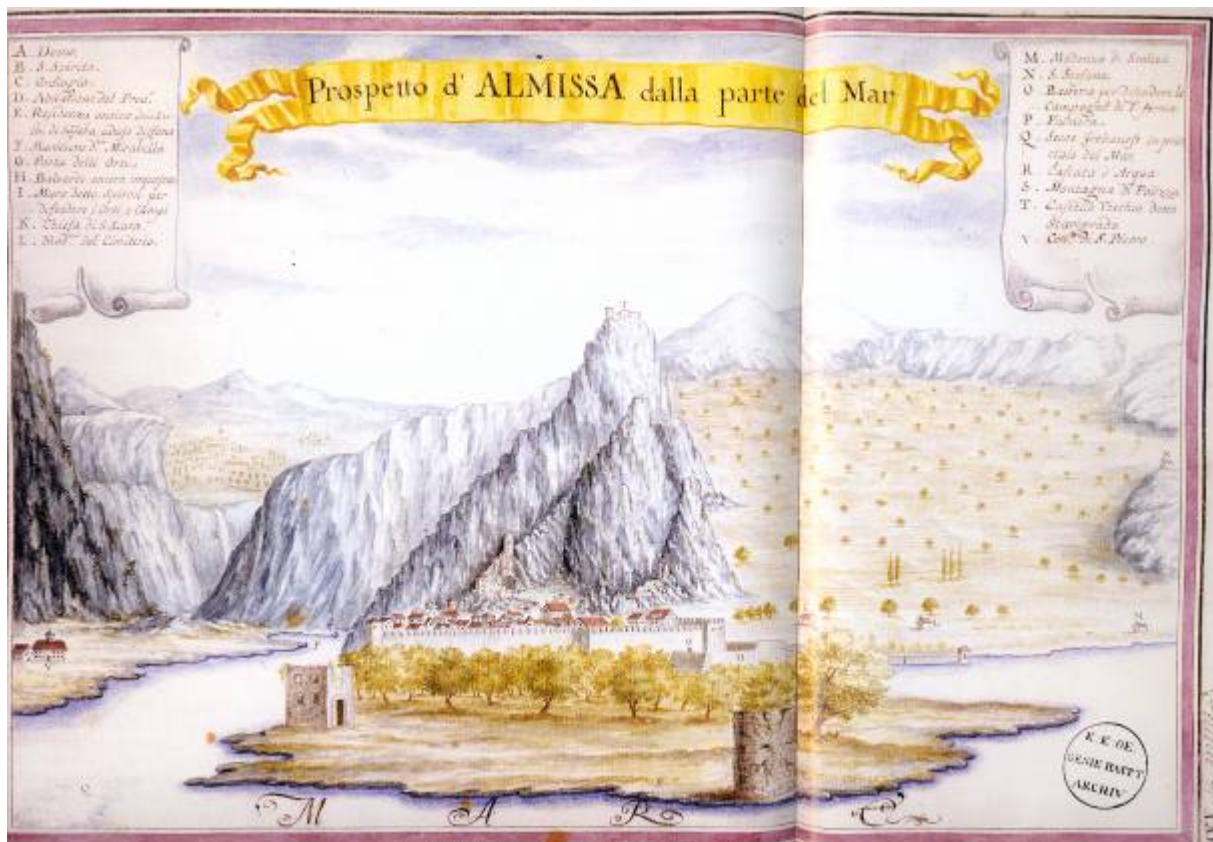
IN HVIVS ARCIS CONSTRVCTIONE

SALVTI DVINA PROVIDE ... COSVLVM

ANNO DOMINI MDCLIX DIE XX APRILIS

Daleko precizniji i pouzdaniji su Justerovi crteži iz 1708. godina, dapače to su i najbolji prikazi Omiša mletačkog razdoblja. Juster donosi vedutu i plan grada. Veduta na južnom potezu zidina prikazuje dvije jake ugaone kule: zakrovljenu na jugozapadnom uglu grada i Turjun na jugoistočnom uglu koji nema krova. Jasno je vidljivo koljeno na središnjem dijelu južnog poteza zidina. Cijelom dužinom kortine pruža se krunište pravokutnih prsobrana. Bastion je znatno niži od fortifikacija 16. stoljeća, a zanimljivo je da Juster u legendi crteža kaže da je nedovršen, *Baloardo ancora imperfeto*, a s obzirom da se radi o crtežima nastalim poslije Morejskog rata kada su Turci odbačeni od obale, za zaključiti je da baluard nikada do kraja nije bio dovršen. Uglovi i šiljak bastiona bili su ojačani masivnim

klesancima, a istočna strana bila je nešto viša jer se topništvo nalazilo prvenstveno na toj strani.

F. Juster, veduta Omiša iz 1708. god.

Juster u planu grada precizno ucrtava fošal pred zidinama, a također i zid koje se pruža do prvog istočnog rta. Njega u legendi plana grada jednostavno navodi kao *Speron*, dok u legendi vedute navodi da je to zid koji se naziva *Spiron* i koji je namijenjen obrani vrtova i polja, *Muro detto Spiron per difendere i Orti, e Campi*. Justerova veduta i plan donose i položaj Vrata od vrtova, dok plan jasno locira vrtove na Punti. Veduta jasno pokazuje da se radilo o voćnjacima. Plan također prikazuje jednu nenotiranu zanimljivost. Bastion na zapadnom dijelom nije bio spojen sa zidinama već je između njih uspostavljen uski prolaz. Ovaj je detalj nastao zasigurno zbog žalbe građana Omiša iz 1672. godine kada se oni žale na odluku generalnog providura o zazidavanju jedinih vrata na južnoj strani grada koja su iz grada vodila do Punte. Ona su bila od vitalne važnosti jer su omogućavala brz raspored ljudi na kortini sperona, ukrcavanje na lađe i odlazak do vrtova koji su bili stalan izvor hrane za

vrijeme opsade. Osim navedenih zahvata godine 1686., za zapovjednika Delmana, napravljena je obnova utvrda nepoznatog obuhvata, a koja je komemorirana kamenom pločom uzidanom u ogradu vrta uz Turjun.

A DELMANO AEQITI
IAC SVPRARENTENDENTI ARCEM
DARE SEM PELICISSIME GVBERNATI
RESTAVRANTI ET CONTRA TVRCAS
DEFENDETI INSIGNE HOC OPVS
MILITARIS O INSIGNIRI CVRAVIT
A D MDCLXXXVI

Razvoj vojne tehnike, prvenstveno topništva, od kraja 18. stoljeća dokinuo je osnovnu funkciju gradskih bedema, a snažan razvoj gradova potaknut industrijalizacijom u 19. stoljeća učinio ih je prostornom preprekom koja se najčešće rješavala temeljitim rušenjem ovih nekada vitalno važnih građevina. Iako će romantizam dijelom ublažiti likvidaciju gradskih zidina i drugih spomenika diljem Europe, ipak je njihova sudbina tijekom 19. stoljeća najčešće bila potpuno zapuštanje, a potom i rušenje.

F. Karaczay, veduta Omiša iz 1837. god.

Južni potez gradskih zidina Omiša prošao je upravo ovakav put. Veduta grada F. Karaczaya iz 1837. godine prikazuje velike pukotine na južnim zidinama, dapače i barokni bastion je već dijelom srušen. Ista veduta donosi i urbanističku novost u odnosu na dokumente ranijih razdoblja: javljaju se prve kuće izvan perimetra gradskih zidina i to upravo južno od grada, na prostoru Punte gdje se uz obalu Cetine nižu nekoliko kuća.

F. Karaczay, detalj vedute

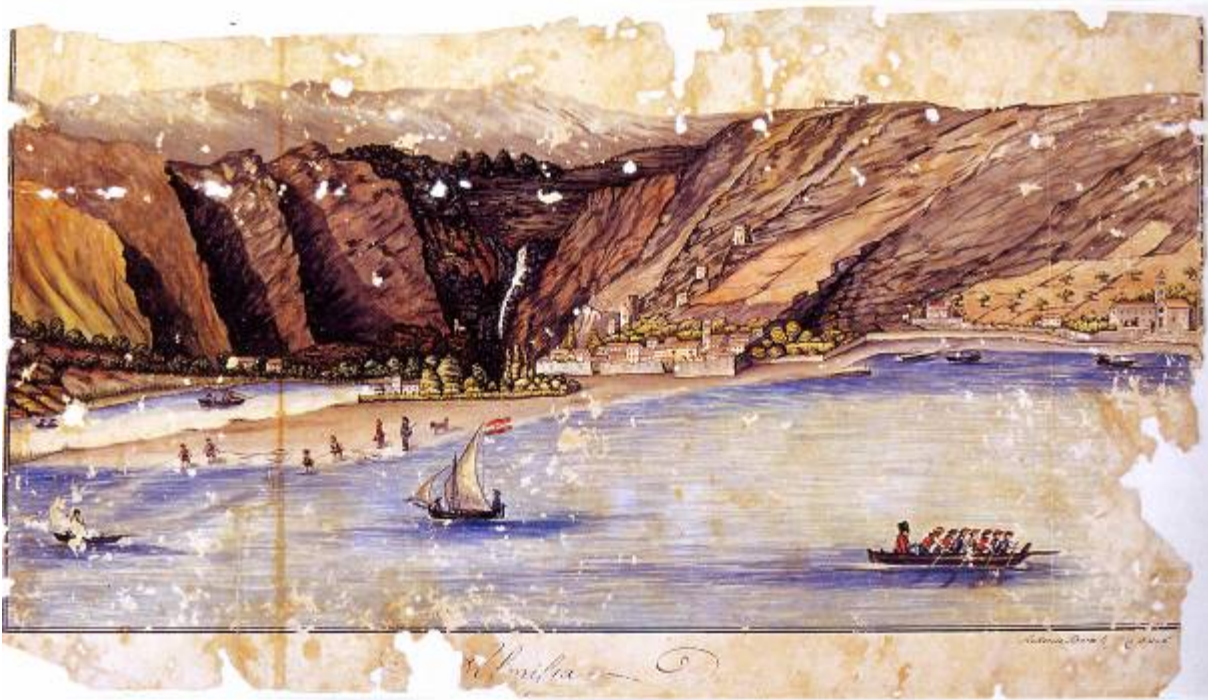
Slična je i veduta J. Hogelmullera koja također prikazuje grad gledan s desne obale Cetine.

J. Hogelmuller, veduta Omiša iz 1839. god.

J. Hogelmuller, detalj vedute

A. Barać, veduta Omiša, sredina 19. st.

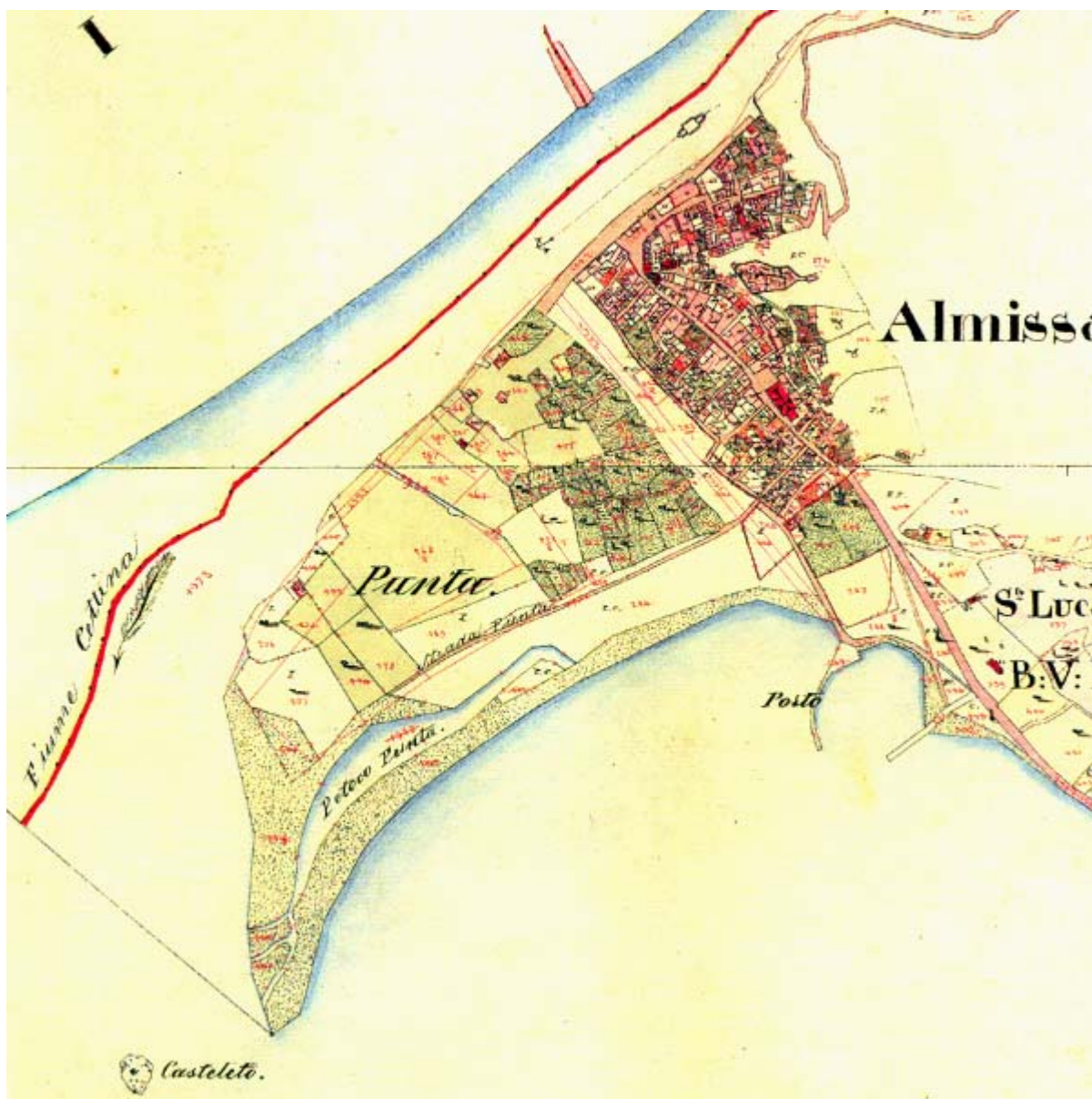

A. Barać, detalj vedute

Jedan od posljednjih grafičkih predložaka koji pokazuje Omiš s bedemima je akvarel Antuna Baraća iz sredine 19. stoljeća. Kortine su već rastvorene pukotinama, a umjesto vrata na spoju zidina s bastionom je široki prosjek u cijeloj visini bedema. Karaczayeva i Baraćeva veduta ne slažu se u jednom detalju. Prema Baraću, iako je to kasniji prikaz, zidovi bastiona sačuvani su u punoj visini, dok je prema Karaczayu bastion već 1837. godina dijelom srušen.

Najbolji izvor za poznavanje prostornog razvoja grada u 19. stoljeću jest katastarski snimak grada i najbliže okolice mjernika A. Višnjića iz 1834. godine, te reambulacija istog koja je provedena krajem 19. stoljeća.

Na snimku iz 1834. godine fošal više ne postoji, zatrpan je, a između gradskih zidina - tada još postojećih - i prvih vrtova na Punti pruža se prazan pojas kao posljedica nekadašnjih obrambenih potreba grada. Ucrtan je i bastion na jugoistočnom uglu zidina.

A. Višnjić, katastarski snimak Omiša, 1834. god.

A. Višnjić, katastarski snimak Omiša, uže područje, 1834. god.

Definiranje praznog pojasa između zidina i vrtova na punti započinje trasiranjem ceste Split - Omiš 1856. g, kada je srušen veliki trokutasti bastion koji je pokrивao usku prevlaku između grada i Punte i koji je postao smetnja novoj cesti. Novonastalu situaciju bilježi reambulacija katastra s kraja 19. stoljeća gdje je vidljiva trasa ceste, a ista donosi i ukidanje bastiona. Osim bastiona, ubrzo je srušen i najveći dio gradskih zidina. Prema zapisu F. Bulića, najveći dio zidina Omiša srušen je 1862. godina

Do danas je sačuvan samo dio zidina koji je prije druge polovice 19. stoljeća bio povezan s kućama, pretežito na jugoistočnom dijelu nekadašnjih zidina. Naime, već u 17. stoljeća veći se broj građevina prislanja i izlazi na zidine prisvajajući svojim balkonima zajedničku šetnicu. Uz istočni rub grada građevine su priljubljene začelnom stranom uz zidine koristeći i privatizirajući šetnicu. Budući da je to krilo zidina bilo ugrađeno u privatne zgrade i vrtove pa nije predstavljalo prepreku slobodnijem kretanju kroz grad, ono je sačuvano u punoj visini zajedno sa ugaonom kulom, Turjunom.

Omiš početkom 20. st.

Uz novu cestu Split-Omiš ubrzo nastaje gradsko šetalište što je vrlo brzo dovelo do razbijanja pojasa bedema na južnoj i zapadnoj kortini i do izbijanja poprečnih uličica na glavnu prometnicu, te formiranja pročelja novog šetališta.

Na liniji nekadašnjeg južnog bedema podiže se niz klasicistički urešenih dvokatnica koje na istoku završavaju secesijskom kućom Pavišić. Zgrada je podignuta 1913.

godina na mjestu skretanja ceste uz obalu tako da se pruža u dva kraka sa skresanim glavnim uglom. On je posebno naglašen ukrašenim balkonom s biforom i lođom na drugom katu. Prizemlje koje imitira rustiku kao i prvi kat, je rastvoreno nizom otvora s nadsvjeticima čiji raspored na gornjim katovima ponavljaju lučno završeni prozori. Projektirana u stilu neorenesansnog akademizma kuća Pavišić je obogaćena doradenom secesijskom dekoracijom. Nešto stroža secesijska arhitektura mirnijih oblika ispoljava se na novoj zgradi općine na južnoj strani ceste dokle je dopirao šiljak baroknog baluarda. Pored navedenih, na Fošalu krajem 19. i početkom 20. stoljeća niče niz neostilskih građevina kojima je zajednički motiv istaknutog ugaonog kamenja.

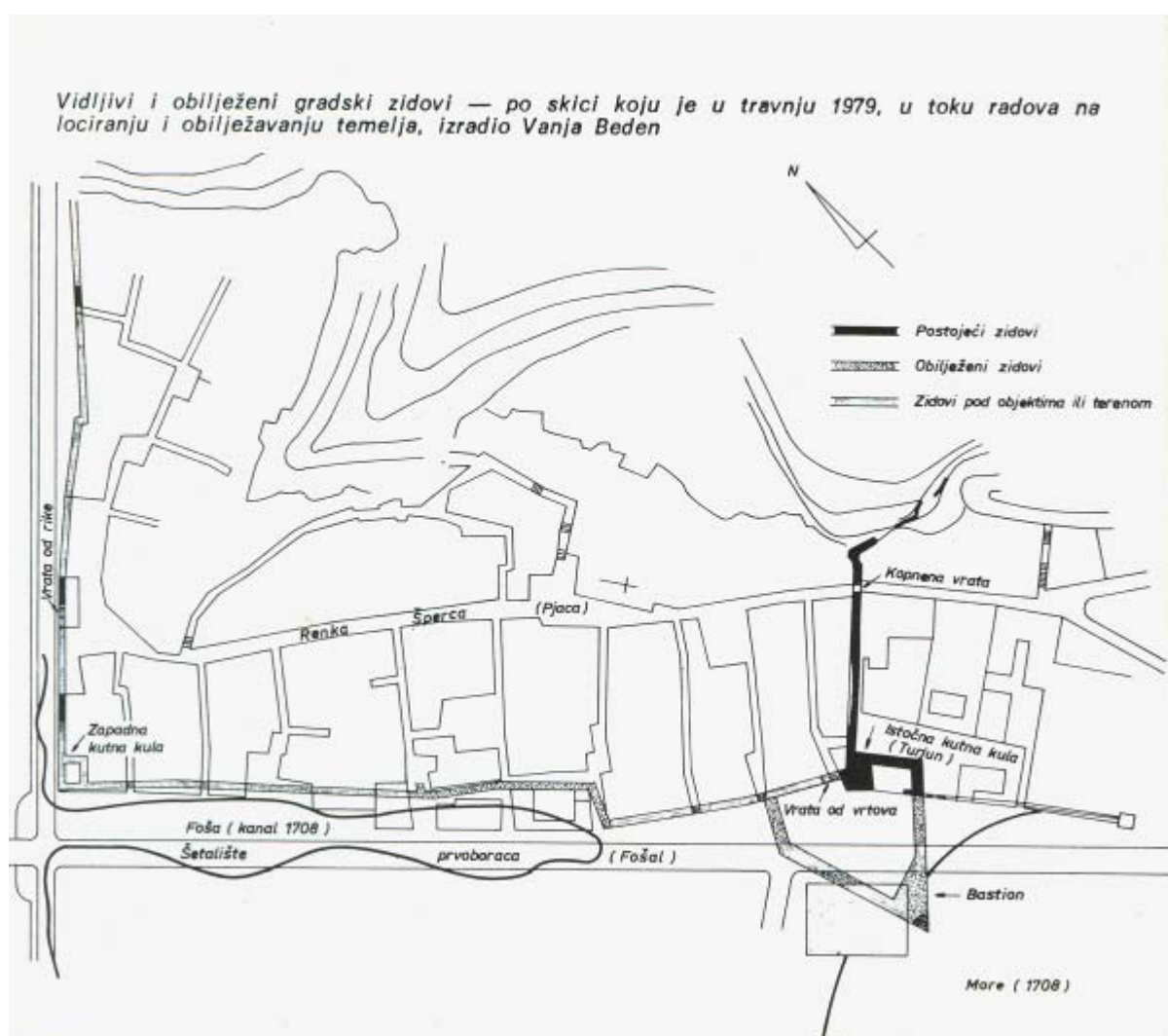

Fošal početkom 20. st.

Rušenje bedema je metaforični vid prerastanja stoljetne mjere grada. Izgradnjom reprezentativnih pročelja na priobalnoj prometnici grad je zadržao cjelinu i imaginarni perimetar svoje povijesne jezgre, a novi dijelovi grada formiraju se na Punt i na predjelu Prika.

Prostorni razvoj Fošala u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća

Prilikom uređenja gradskih ulica 1979. godina obavljena su istraživanja kojima je utvrđen oblik i veličina bastiona, protezanje južne strane zidina koje su na javnim površinama označene novim popločenjem. Kartu koju je pritom izradio V. Beden pokazuje prostorni razvoj Fošala.

Na spomenutoj karti ucrtan je izvorni fošal te južni potez zidina s bastionom, što je već opisano u ranijem poglavlju. Međutim, usporedbom Bedenove karte sa katastarskim snimkom Omiša iz 1834. godine dobiva se jasan prostorni razvoj prostora Fošala tijekom

druge polovice 19. i početkom 20. stoljeća. Posebno je zanimljiv odnos kasnije izgradnje prema nekadašnjim fortifikacijama kao i postupak formiranja sjevernog pročelja šetnice uz cestu Split-Omiš, kasnije dijela Jadranske magistrale.

Na katastarskom snimku iz 1834. godine na zapadnom rubu južnog poteza zidina nalazi se blok kuća koji se naslanja na zidine. Prema Bedenu u ovom se bloku nalazi jugozapadna kula gradskih zidina. Počevši od ovog bloka pa sve neposredno do kule Turjun pruža se ulica uz zidine koja je izvorno omogućavala pristup zidinama i njihove korištenje u obrambene svrhe. Također je važno naglasiti da ova ulica odmiče gradske blokove od samih zidina, a na nju se spajaju ulice usmjerene u pravcu sjever-jug, odnosno gradske ulice koje su postavljene okomito na pravac pružanja zidina.

Zanimljivo je da gradsko tkivo uz južne zidine nije gusto izgrađeno kao u unutrašnjem dijelu naselja. Na sjevernoj polovici južnog poteza zidina uočljiva su tri velika vrta, dok se više vrtova nalazi u začelju kuća okrenutih unutrašnjem licu južnog poteza zidina. Slično jugozapadnom uglu, i na jugoistočnom dijelu južnog poteza zidina nalazi se blok čije su se građevine povezale sa zidinama sa kulom Turjun na samom uglu. Kako je ranije spomenuto, integracija zidina u stambene građevine glavni je razlog što su ulomci zidina na navedenim predjelima ostali do danas sačuvani.

Reambulacija katastra iz 1834. godine, koja je provedena potkraj 19. stoljeća pokazuje i prve zahvate izvan perimetra zidina. Prostor između zidina i vrtova na Puntiću katastarski je uređen. Nova cesta dobiva broj 1932. Prostor između ceste i zidina dobiva broj 223/1, no otprilike na središnjem dijelu južnih zidina, pred kućama kat. čest. zgr. 226, 227 i 239 formira se parcela 220/2 kao izuzeće iz parcele 223/1. Između ceste i vrtova na Puntiću formira se parcela 221. Reambulacija s kraja 19. stoljeća ne konstatira nijednu građevinu sagrađenu južno od poteza zidina, te se početak ove izgradnje valja smjestiti uz sam kraj 19. i početke 20. stoljeća.

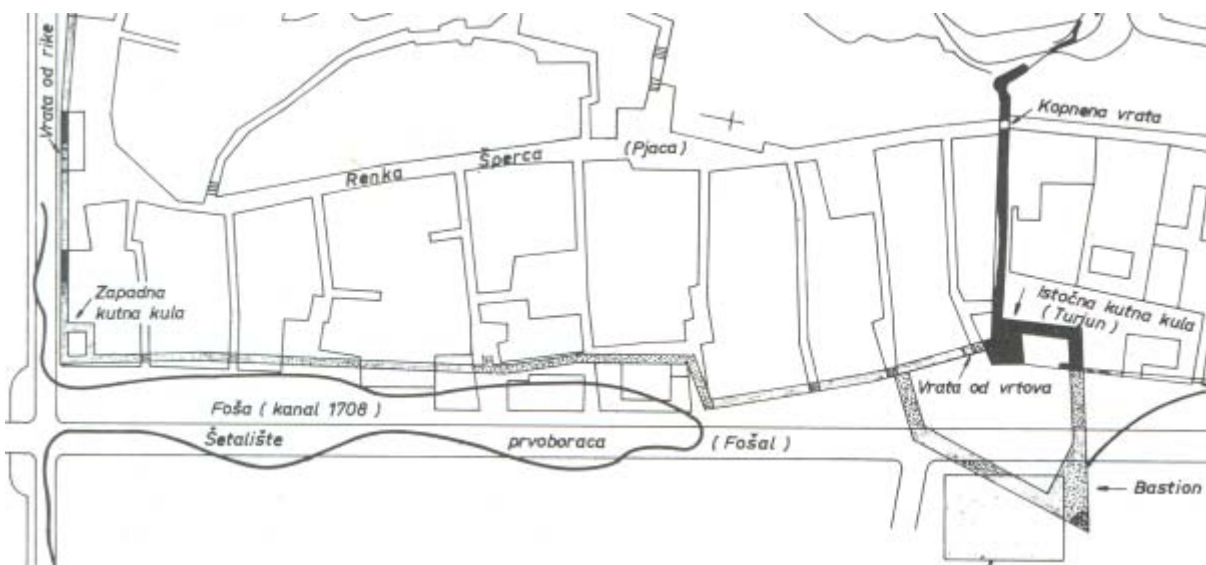
Bedenova karta iz 1979. godine donosi prostorni razvoj sjevernog pročelja Fošala poslije rušenja zidina. Isti se može podijeliti u dvije skupine: razvoj prostora do nekadašnjeg koljena južnih zidina, te drugu skupine koja se pruža od koljena do kule Turjun. Unutar prve skupine jasno su uočljive dvije podskupine: kuće koje se pružaju od jugozapadne kule do proširenja na središnjem dijelu južnog poteza zidina do koljena te drugu podskupinu kuća koje se pružaju od proširenja do samog koljena.

Prva se skupina kuća izdvaja činjenicom da su te kuće prešle nekadašnji potez zidina, dok drugu skupinu karakterizira činjenica da su iste zadržale pravac pružanja zidina. Prema Bedenovoj karti druga skupina kuća je pročelja prema Fošalu postavila na samim zidinama, međutim vjerojatnija je mogućnost da su pred ovim kućama 1862. godine srušene zidine, a da su njihova pročelja zadržale građevinski pravac nekadašnje južne granice bloka. Ovu pretpostavku potkrepljuje i usporedba katastarskog snimka iz 1834. godine s današnjim stanjem. Naime, prema spomenutom snimku gradske zidine su se spajale s Torjunom otprilike na sredini njegovog zapadnog pročelja, dok je građevinski pravac kuća išao u smjeru sjeverozapadnog ugla kule. Uvidom u današnje stanje može se utvrditi da građevinski pravac južnog pročelja kuća doista ide prema sjeverozapadnom uglu kule te je stoga za zaključiti da je građevinski pravac južne granice bloka zadržan, a da su pred kućama srušene zidine. Pored rečenog, teško je zamisliti da bi se kuće prema jugu širile samo za širinu nekadašnje ulice, dok bi široki prostor do ceste ostao prazan.

Unutar prve skupine kuća razlučene su dvije podskupine na temelju njihovog odnosa prema zidinama. Kuće koje se pružaju od jugozapadnog ruba zidina do proširenja više-manje prate liniju pružanja nekadašnjih zidina, preciznije tek se malim dijelom pružaju preko nekadašnjih zidina. Ovaj niz kuća vodi do spomenutog proširenja koji je nastao na mjestu gdje su se izvorno nalazili vrtovi, a rušenjem zidina ostali su otvoreni prema Fošalu. Djelomičnom izgradnjom na rubnim dijelovima nekadašnjih vrtova, kao i popločavanjem

ostatka prostora pretvoreni su u proširenje na sjevernom pročelju Fošala. Istočno od proširenja nižu se kuće koje su cijelim ili najvećim dijelom tlocrta prešle liniju nekadašnjih zidina. Uočljivo je također, da je ova skupina kuća kao svoj južni građevinski pravac preuzela visinu vrha nekadašnjeg koljena južnog poteza zidina.

Južno pročelje Fošala znatno je mlađe od sjevernog i njegov pravac u cijelosti definira trasa ceste iz 1856. godine. Koliko se današnjim istraživanjima može utvrditi najranija gradnja na južnoj strani Fošala nalazi se na njenom istočnom dijelu. Dominirajuća je zgrada današnjeg poglavarstva sagrađena na samom istočnom rubu južne strane Fošala. Uz njeno zapadno pročelje pruža se cesta okomita na Fošal, a na njenom pravcu sagrađena je secesijska kuća čija pojava uz ovu cestu govori da je ista trasirana već prije prvog svjetskog rata jer se u isto vrijeme, između 1900 – 1914. godine, može datirati spomenuta secesijska kuća. Dalje prema zapadu nalaze se još četiri kuće sagrađene do Drugog svjetskog rata, međutim s dosta razmaka između sebe što govori u prilog činjenici da je južno pročelje do navedenog razdoblja bilo rijetko izgrađeno. Prostore između starijih kuća poslije Drugog svjetskog rata zapunile su moderne stambene zgrade koje nisu vodile računa o reprezentativnom karakteru Fošala, već se radi o izbijanju matrice novosagrađenih zgrada iz unutrašnjosti Punte na prostor Fošala. Naime, iako solidnog modernističkog rječnika, novije zgrade ne doprinose Fošalu kao prostoru posebnog značenja u kontekstu grada već ga koriste kao nužnu komunikacijsku poveznicu. Poseban je problem na samom zapadnom rubu južne strane Fošala gdje su dvije stambene zgrade postavljene u L-tlocrt na način da se prema Fošalu otvara slijepo pročelje jedne zgrade i prostor parkirališta pred ovim zgradama. Na ovom detalju posve je negiran reprezentativni karakter prostora Fošala. Iznimka iz opisanog postupka je zgrada poslovne katnice na samom jugozapadnom uglu Fošala čiji građevinski pravac i gabarit poštuje Fošal.

Usporedba tri prikaza gradskih utvrda uz Fošal (F. Juster, katastar 1834, V. Beden)

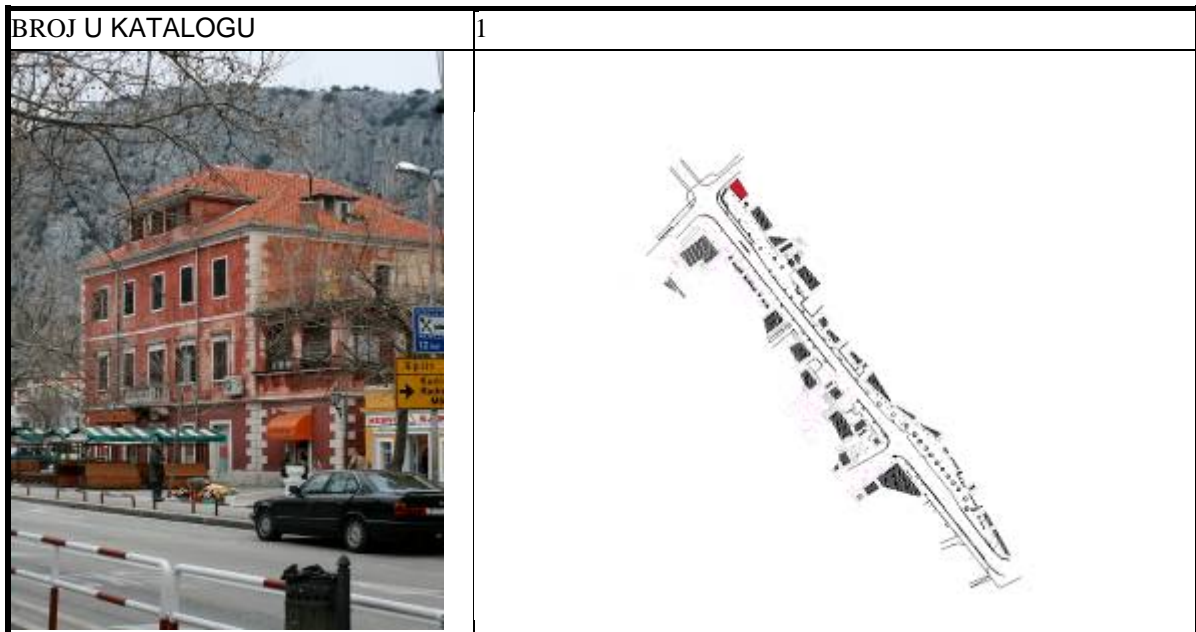

Omiš, Fošal, vidljivi i pretpostavljeni ostaci gradskog zida, kula i bastiona (crveno - pronađeni i danas vidljivi dijelovi, crveno crtkano – pretpostavljeni dijelovi). Prema današnjoj geodetskoj izmjeri i istraživanju i prezentaciji koju je izradio V. Beden, grafički obradio I. Vojnović)

Pogled na Fošal iz zraka

Katalog kuća na pročelju Fošala

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	KRAJ 19. POČ. 20. ST.
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA - SMJEŠTAJ NA UGLU BLOKA
KATNOST	P+2+VP
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je dvokatnica, pravokutnog tlocrta, pokrivena četvervodnim krovom na kojem se ističu dva veća luminara postavljena u središnjoj osi južnog i sjevernog pročelja i koji su pokriveni trovodnim krovom. Uz istočno pročelje nalazi se manja prigradnja koja je na katu završena ložom. Glavno pročelje, otvoreno prema Fošalu, raščlanjeno je s pet prozorskih osi, i završeno profiliranim vijencem. Ističu se uglovi kuće naglašeni bunjatom, kameni okviri pročelnih otvora te profilirani razdjelni vijenci. Kuća je ožbukana crvenom žbukom.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća je značajan primjer neostilske građevine s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

SMJERNICE I UVJETI:

Obnova kuće zasigurno zahtjeva snimak postojećeg stanja. Žbuku na pročeljima treba obnoviti sukladno rezultatima sondiranja žbuke koja trebaju dati pravu nijansu boje. Reklame treba izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem. Stolariju na pročelju treba ujednačiti, a ista svakako treba biti drvena. Klima uređaj treba ukloniti s glavnog pročelja

BROJ U KATALOGU	2
	
RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	KRAJ 19. POČ. 20. ST.
KATNOST	P+1+VP
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	PRIZEMNA PRIGRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	OSREDNJE
GRADBENI MATERIJALI	DIJELOM NOVI
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

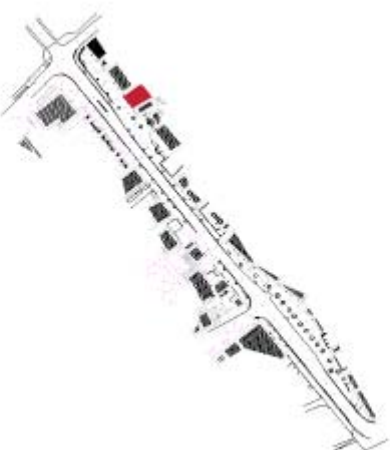
Radi se o izvorno dvije kuće koje su povezane u cjelinu. Moguće je da se radilo i o tri kuće u nizu, što se može provjeriti istražnim konzervatorskim radovima. Na zapadnom rubu nalazi se dvokatnica s prizemnicom završena s terasom na uličnoj liniji. Prema istoku nastavlja se znatno šira kuća kojoj je drugi kat znatno uži od prvog. Kat je pokriven jednovodnim krovom s nagibom prema istoku. Povezan je u simetričnu cjelinu dvovodnog krova s jednovodnim krovom kuće sa zapada. Otvoreni dio prvog kata istočne kuće završen je terasom. Prema Fošalu sagrađena je prizemnica završena terasom. U novije vrijeme južnom dijelu sklopa je obnovljeno pročelje.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Današnja je zgrada, kako je ranije spomenuto, sastavljena od više kuća sagrađenih krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Niz sačuvanih elemenata izvornih kuća pokazuje da se radilo o solidnim primjerima građanske arhitekture s elementima neostila.

SMJERNICE I UVJETI:

Zgradu je moguće zadržati u postojećim gabaritima ili preoblikovati prema izvornom stanju. Za to je potrebno izvršiti snimanje postojećeg stanja, te elaborat obnove kao osnovicu za projekt obnove. Potrebno je isto tako ujednačiti žbuku na pročelju. Reklame i tende izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	3
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVINA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2+VP
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	DIJELOM NOVI
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA / NEKVALITETNO

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je dvokatnica, tlocrta oblika izduženog pravokutnika usmjerenog u pravcu sjever-jug. Uža stranica je okrenuta prema Fošalu. Kuća je zaključena tzv. kapetanskim krovom, odnosno zabati pročelja su skraćeni u vrhu. U pokrovlju je uređen stambeni prostor. Pročelje prema Fošalu doživjelo je veće preinake: na svakom katu je postavljen balkon u ukupnoj širini pročelja. Neki izvorni prozori pretvoreni su u balkonska vrata. Pročelje prema Fošalu je obojeno neprimjerenom bojom, na pročeljima je niz detalja – satelitske antene, reklame, tende – koje se ne mogu smatrati prihvatljivima.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Građevina je izvorno bila zanimljiva neostilska gradnja, s oblikom krova rijetkim za Omiško područje, međutim je preinačena nizom neprihvatljivih elemenata i zahvata.

SMJERNICE I UVJETI

S obzirom na stupanj izmjena u odnosu na izvorno stanje, za ovu kuću treba napraviti arhitektonski snimak postojećeg stanja, elaborat izvornog stanja i projekt rekonstrukcije. Promjenu reklame i tende izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	4
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	RECENTNA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	OSREDNJE

OPIS GRAĐEVINE:

Radi se o dvije prizemnice koje su sagrađene uz prizemlje istočnog pročelja kuće kat. br. 3. Prizemnica uz samu kuću građena je nešto kasnije od kuće kat. br. 3 jer su vrlo sličnog načina i materijala gradnje, ali im se ne poklapaju razdjelni vijenci. Istočnija prizemnica je recentna gradnja. Obje su završene ravnom terasom, koje su prema Fošalu ograđene kamenom ogradom (starija prizemnica) ili parapetnim zidom (novija prizemnica). Starija prizemnica je u pročelju prema Fošalu raščlanjena s dvije osi – vratima i prozorom izloga – dok je novija prizemnica raščlanjena jednim većim otvorom u središnjoj osi.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Starija prizemnica građena je kao ekstenzija kuće kat. br. 3 te prati njena rješenja. Može se smatrati kvalitetnim rješenjem s osobitostima neostila. Novija prizemnica ne prati temeljno oblikovanje starijeg dijela.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklame sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	5
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVINA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	BEZ NAMJENE
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Prizemnica pravokutnog tlocrta pokrivena dvovodnim krovom. Duže pročelje je okrenuto prema Fošalu i raščlanjeno s većim vratima u središnjoj i prozorima u bočnim osima. Građena je od pravilno klesanih kamenih kvadera povezanih uskim sljubnicama. Okviri pročelnih otvora uokvireni kamenim gredama koje su blago istaknute van ravnine zida. Pročelje je završeno profiliranim kamenim vijencem. Krov je pokriven kupom kanalicom.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća je primjer tradicijske gradnje sa skromnim osobitostima neostilskih utjecaja.

SMJERNICE I UVJETI:

Kuća nije zahvaćena neprimjerenim zahvatima te je najvećim dijelom zadržala izvorne elemente oblikovanja. Unutrašnjost kuće nema primjerenu namjenu, a koju je moguće potražiti u integraciji s tržnicom voća i povrća koja se nalazi ispred glavnog pročelja prizemnice.

BROJ U KATALOGU	6
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Dvokatna zgrada s više stanova, pravokutnog tlocrta, završena ravnom terasom. Pročelje prema Fošalu je raščlanjeno horizontalnim trakama punog i otvorenog zidnog plašta. Bočna pročelja su slijepa. Građena je armiranim betonom, sa žbukanim pročeljima sive boje.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Jednostavna zgrada izgrađena nakon II. svjetskog rata s osobitošću stanogradnje tog vremena.

SMJERNICE I UVJETI:

Zgrada se treba održavati u sadašnjim gabaritima bez ikakvih dogradnji ili nadogradnji.

BROJ U KATALOGU	7
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA S VRTOM NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća nije sagrađena na samoj uličnoj liniji već je na istoj postavljen ogradni zid vrta, a dvokatnica s četvorovodnim krovom našla se znatano uvučena prema dubini parcele. Na pročelju prema Fošalu ističe se prigradnja u središnjoj osi, završena terasom koja je povezana s drugim katom. Danas se na pročelju prema Fošalu može zapaziti neprimjereno vanjsko stubište spiralnog oblika.

VALORIZACIJA GRAĐEVINA:

Sklop kuće i vrta istaknut je primjer reprezentativne, obiteljske gradnje na Fošalu između dva svjetska rata.

SMJERENICE I UVJETI:

U zahvatima na vrtu i kuće valja se pridržavati načela restauracije izvornog stanja. Neprimjerene elemente s pročelja poželjno je ukloniti ili preoblikovati.

BROJ U KATALOGU	8
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P+1
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Zgrada je katnica. Zapadno pročelje i završetak građevine je kontinuirana armirano-betonska ploča koja je na uglu zakrivljena. Pročelje prema Fošalu je najvećim dijelom oblikovano od tamnog stakla u metalnom okviru, dok je manji dio od betona.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Zgrada je građena poslije II. svjetskog rata s istaknutom osobnošću.

SMJERNICE I UVJETI:

Održavati u postojećem stanju bez mogućnosti promjene gabarita.

BROJ U KATALOGU	9
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P+1
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE.

Kuća je katnica pokrivena četverovodnim krovom. Pročelje prema Fošalu simetrično je raščlanjeno s pet prozorskih osi. Kat kuće je ožbukani, dok je s prizemlja skinuta žbuka i ostavljeno lice kamenog, fugiranog zida. Pročelni otvori su uokvireni kamenim gredama. Prizemlje i kat razdvojeni su razdjelnim vijencem, dok je pročelje prema Fošalu zaključeno profiliranim vijencem.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća je značajan primjer građanske stambene arhitekture s osobitostima neostila s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

SMJERNICE I UVJETI:

Kat i krov kuće su u dobrom stanju i ne zahtijevaju većih zahvata. Prizemlje treba ožbukati na način da se prizemlje i kat povežu u jedinstvenu cjelinu. Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklame sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	10
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	PREDVRT NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je dvokatnica, pravokutnog tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad, pokrivena četverovodnim krovom. Pred kućom je na dvorišnoj liniji postavljen predvrt. Ožbukano pročelje prema Fošalu simetrično je raščlanjeno s četiri prozorske osi, ožbukano je te naglašeno s uglovima u bunjatu i profiliranim razdjelnim vijencima. Pročelje je završeno profiliranim vijencem.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća je vrstan primjer građanske stambene arhitekture, neostilskih utjecaja s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

SMJERNICE I UVJETI:

Zahvatima na kući treba pristupiti sa stanovišta restauracije ili rekonstrukcije izvornog stanja, a što podrazumjeva snimak postojećeg stanja, elaborat i projekt obnove. Novu reklamu izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	11
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	PREDVRT NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Prizemnica završena terasom koja je ogradena parapetnim zidom. Sagrađena je uz istočno pročelje kuće kat. br. 10. Jedini otvor su velika vrata na sredini pročelja prema Fošalu. Prizemnica je ožbukana

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Skladna prizemna prigradnja koja je uklopoljena u cjelinu glavne kuće i predvrta.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklame i tende sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	12
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Dvokatna uglovnica pokrivena četverovodnim krovom. Pročelja su ožbukana i simetrično raščlanjena. Na pročelju prema Fošalu postavljeni su balkoni na prvom i drugom katu.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE

Jednostavna građanska kuća sagrađena između dva svjetka rata s primjesama modernizma.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklame i tende sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	13
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	UGRAĐENA
KATNOST	P+2+VP
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	DIJELOM NOVI
PROČELJA/OBLIKOVANJE	POTPUNO PROMIENJENO
OPREMA I DETALJI	IZMIENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Dvokatnica s dvovodnim krovštem i velikim središnjim luminarom u potkrovlju. Pročelja su simetrično raščlanjena s tri prozorske osi. Pred svakim otvorom pročelja prema Fošalu postavljen je po jedan balkon. Na prizemlju su otvoreni veliki dućanski otvori. Pročelje je obloženo industrijskim, kamenim pločama.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Radi se o recentnom zahvatu na starijoj kući, o čijem izvornom izgledu nema raspoloživih podataka. Luminar i kamene ploče za oblogu pročelja ne mogu se smatrati kvalitetnim rješenjem.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklame i tende sukladno odobrenim natječajnim rješenjem. Pročelje je moguće kvalitetnije preoblikovati.

BROJ U KATALOGU	14
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	DIJELOM NOVI
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA
VALORIZACIJA	ARHITEKTONSKA I AMBIJENTALNA
SMJERNICE I UVJETI	ODRŽAVANJE/KONZERVACIJA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je uska, visoka uglovna dvokatnica pokrivena četverovodnim krovom. Tlocrt je kvadratičnog oblika. Pročelje prema Fošalu je raščlanjeno s dvije prozorske osi na katovima i velikim dućanskim vratima u središnjoj osi prizemlja. Razdjelni vijenci, uglovi u bunjatu i vijenci iznad prozora prvog kata pokazuju neostilske utjecaje. Kuća je nešto povišena u odnosu na izvorno stanje što pokazuje profilirani vijenac pročelja koji je danas niži od ukupne visine pročelja.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Gradanska kuća s prijelaza 19. u 20. stoljeće s jasnim elementima neostila.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklame i tende sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	15
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je dvokatnica, pravokutnog tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad, pokrivena četverovodnim krovom. Pročelje prema Fošalu raščlanjeno je s pet prozorskih osi. Na katovima središnje osi istaknuti su balkoni. Kuća je građena od klesanaca povezanih uskim sljubnicama. Pročelje prema Fošalu završeno je profiliranim vijencem.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Građanska kuća s prijelaza 19. u 20. stoljeće s osjetnim utjecajem neostila.

SMJERNICE I UVJETI

Održavanje postojećeg stanja, bez mogućnosti izmjene gabarita. Reklame, oglasne table i tende izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	16
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	19. STOLJEĆE
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	DIJELOM NOVI
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Dvokatnica pravokutnog tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad, pokrivena četverovodnim krovom. Pročelje prema Fošalu simetrično je raščlanjeno sa pet prozorskih osi. U kompoziciji otvora prizemlja dućanska se vrata nepravilno izmjenjuju s prozorima. Sudeći prema reški na istočnom dijelu kuće, izvorno su to bile dvije kuće naknadno povezane u zajedničku cjelinu. Kuća je građena od klesanaca povezanih uskim sljubnicama.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Jedna od najranijih sačuvanih kuća na Fošalu koja se može datirati u prvu polovicu 19. stoljeća.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklama, oglasnih tabli i tende sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	17
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 17. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kula Turjun sagrađena u 17. stoljeću. Jednokatna kula kvadratičnog tlocrta završena je terasom. Na pročelju prema Fošalu sačuvano je nekoliko grbova te vrata sastavljena od sekundarno upotrebljenih elemenata gotičkih i renesansnih otvora.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Prvorazredni spomenik fortifikacijskog graditeljstva u Omišu.

SMJERNICE I UVJETI:

Zahvati na građevini mogu se raditi jedino prema projektu obnove kojem trebaju prethoditi elaborat i snimak postojećeg stanja.

BROJ U KATALOGU	18
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PROJELAZ 19. U 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P+2
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Dvokatnica pravokutnog tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad, pokrivena čeverovodnim krovom. Pročelje prema Fošalu raščlanjeno je s pet prozorskih osi. U prizemlju su otvorena troja, velika, dućanska vrata. Na katu središnje osi prvog kata postavljen je balkon do kojeg vode balkonska vrata ukrašena neostilskim elementima. Kuća je građena od klesanaca povezanih uskim sljubnicama.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Vrstan primjer građanske, neostilske stambene arhitekture s prijelaza 19. u 20. stoljeće.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržavanje postojećeg stanja uz promjenu reklame i tende sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	19
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRIJELAZ 19. U 20. STOLJEĆE
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	VRT NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Manja prizemnica pokrivena četverovodnim krovom, značajno udaljena od Fošala. Vrt prema Fošalu ograđen visokim zidom koji je u središnjoj osi otvoren i gdje se nalaze metalna vrata. Otvor ukviren s dva stupa.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Sklop je ponajprije tipološki zanimljiv jer je jedini primjer gdje se u zoni Fošala nalazi vrt privatne kuće. Sama kuća je toliko udaljena od prometnice da se jedva može smatrati dijelom Fošala.

SMJERNICE I UVJETI:

Ogradu vrta prema Fošalu treba obnoviti u postojećoj visini, primjenjujući izvorne načine oblikovanja te izvornu boju žbuke.

BROJ U KATALOGU	20
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+1
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	KUĆA / PREDVRT NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Jednokatnica pravokutnog tlocrta kojoj je pred zapadnim dijelom prizemlja pročelja prema Fošalu istaknut volumen završen terasom. Spomenuti volumen sagrađen je na uličnoj liniji dok je ostatak kuće od ulice odmaknut predvrtom. Kuća je završena dvovodnim krovom. Pročelja su simetrično raščlanjenja otvorima nejednake veličine.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Zgrada jasnog modernističkog oblikovanja. Uspjela i kao interpolacija na uličnoj crti Fošala

SMJERNICE I UVJETI:

Održavati u postojećem gabaritu.

BROJ U KATALOGU	21
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Radi se o prizemnom ulomku tvornice „Cetinka“ koji izbija na uličnu liniju Fošala. Pročelje prema Fošalu raščlanjeno je s tri polja koje je svako raščlanjeo se dva velika izdužena prozora; ukupno šest takvih prozora. Sokl pročelja istaknut je drugom bojom žbuke, a pročelje je završeno profiliranim vijencem nad koji se diže parapetni zid terase kojim je ovaj volumen završen.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Slično ostatku tvornice „Cetinka“ i ovaj volumen predstavlja značajan primjer industrijske arhitekture s početka 20. stoljeća.

SMJERNICE I UVJETI:

Svaki zahvat na volumenu, kao i na ostatku tvornice, treba pratiti elaborat obnove koji će dati detaljne smjernice za traženi zahvat.

BROJ U KATALOGU	22
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	GODINA 1913.
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća Pavišić u Omišu sagrađena je neposredno prije I. svjetskog rata prema projektu Lucijana Mosettiga iz 1912. godine. Kuća je dvokatna uglovnica, velikih „gradskih“ gabarita. Zauzima sjeveroistočni rub Fošala. Pročelje prema Fošalu je raščlanjeno s osam prozorskih osi. Ugao kuće je „odrezan“, pa je odsjecanjem samog ugla stvorena je ploha koja je raščlanjena s jednom prozorskom osi, a u visini prvog kata postavljen je balkon. Prizemlje je oblikovano s jakim secesijskim obilježjima, dok su katovi rastvoreni tada popularnim neomaurskim prozorima. Zanimljiv je završetak pročelja gdje je istaknuta kosina krovništa, u dijelu gdje prelazi ravninu pročelja, dodatno oslonjena na manje stpiće koji su postavljeni na konzole u zidu.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća Pavišić je značajan primjer stambene neostilske arhitekture u Dalmaciji.

SMJERNICE I UVJETI:

Svaki imalo ozbiljniji zahvat na kući Pavišić treba pratiti elaborat obnove koji će dati detaljne smjernice za traženi zahvat. Reklame i tende treba izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	23
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	20. STOLJEĆE
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	PRIZEMLJE
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	PARKOVNA

OPIS

Park se pruža u dubini poluotoka Punta. Na istoku graniči s morskobalobom, na zapadu s kućama na Punti, a sjevernim rubom izlazi na Fošal. Gotovo u cjelosti je posaden stablima alepskog bora, dok je na istočnom rubu posaden drvodred palmi. U parku je postavljen spomenik palima u Domovinskom ratu. Zapadni dio parka je popločan.

VALORIZACIJA

Park predstavlja vrijedan urbanistički detalj na spoju grada i mora

SMJERNICE I UVJETI

Potrebno je izraditi hortikulturnu studiju kojom bi se riješilo parterno zelenilo, te spoj parka s Fošalom

BROJ U KATALOGU	24
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	OSREDNJE
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Reprezentativna zgrada Zadružnog doma (Općine), nalazi se na istočnom rubu južne strane nove ceste, glavnim pročeljem okrenuta prema Fošalu. Krov je četverostrešni, pokriven kupom kanalicom. Zgrada je dvokatnica, pravokutnog tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad. Prizemlje je od gornjih katova odjeljeno razdjelnim vijencem. Prizemlje na glavnom pročelju je izvorno bilo sivkasto-bijele boje, dok su ostala pročelja bila blijedo-žučkaste boje sa svijetlim okvirima prozora. Prozori prvog i drugog kata slijede ritam otvora u prizemlju s naglašenom centralnom osi na glavnom pročelju, koja na drugom katu ima prozor s polukružnim završetkom iznad kojeg se nalazi reljef od isprepletenih lovorovih grančica te grb s krunom. Prozori na uglovima su širi, te poput centralnih, razdjeljeni istaknutim profiliranim vertikalama na koje se oslanja široki krovni vijenac. Razdjeljni elementi pročelja i okviri prozora su svijetle boje, dok je zidno platno katova tamnije žučkasto.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Secesijska građevina s kraja 19. stoljeća. Građevina je obojana neprimjerenom bojom bez valorizacije povijesnog izgleda. Nagrđena je grafitima. Stolarija je neujednačena, a iznad ulaza se nalazi svijetleća plastična reklama.

SMJERNICE I UVJETI:

Potrebno je sondirati pročelje kako bi se utvrdile izvorne nijanse boje i prema tome obojati pročelje. Stolariju je potrebno obnoviti u drvu prema izvornom stanju. Štukature na pročelju potrebno je restaurirati. Promjenu reklame izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

Na kući nisu moguće nikakve intervencije u smislu dogradnje ili nadogradnje, s obzirom da je vrijedan spomenik secesijske arhitekture.

BROJ U KATALOGU	25
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Prizemnica sagrađena uz južno pročelje Zadrugnog doma. Prizemlje sagrađeno u kamenu povezanog uskim sljubnicama. U središnjoj osi otvorena velika, kvadratična vrata, danas većim dijelom zazidana. Iznad prizemlja diže se visoki, parapetni zid koji je kamenim kvaderima podjeljen u tri ožbukana polja. Iza pročelja je prostor ljetnog kina.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Priručna, pomoćna prizemnica bez posebnih vrijednosti.

SMJERNICE I UVJETI:

Zadržava se postojeće stanje uz mogućnost preoblikovanja.

BROJ U KATALOGU	26
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOTOJEĆA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	OSREDNJE
GRADBENI MATERIJALI	DIJELOM NOVI
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Manja poslovna prizemnica s naglašenim nastrešnicama iznad pročelnih otvora.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Bez vrijednosti

SMJERNICE I UVJETI:

Moguća je zamjenska gradnja.

BROJ U KATALOGU	27
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	POLUUGRAĐENA
KATNOST	P
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Prizemnica sagrađena na uličnoj crti dok je glavni volumen kuće značajno odmaknut od ulice. Volumen prizemlja je ožbukani i nesimetrično raščlanjen s dvoja vrata nejednake veličine.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Građevina bez posebne vrijednosti

SMJERNICE I UVJETI:

Moguće je preoblikovaje u postojećim gabaritima.

BROJ U KATALOGU	28
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+I+VP
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je jednokatnica s visokim potkrovljem, pokrivena dvovodnim krovom. U središnjoj osi glavnog pročelja nalazi se veliki luminar. Glavno pročelje je simetrično raščlanjeno s tri osi. Na najvišoj etaži nalaze se dva eliptična prozora na bočnim osima i polukružni prozor u središnjoj osi. U središnjoj osi prvog kata nalazi se veći balkonski otvor završen blago eliptičnim nadvojem.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća je jedna od boljih primjera secesijske arhitekture u Dalmaciji.

SMJERNICE I UVJETI:

Svaki imalo ozbiljniji zahvat treba pratiti elaborat obnove koji će dati detaljne smjernice za traženi zahvat. Promjenu reklame izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	29
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+1
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	OSREDNJE
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je jednokatnica pokrivena dvovodnim krovom. Etaže su izrazito visoke, pogotovo prizemlje tako da kuća zapravo zahvaća visinu dvokatnice. Pročelje prema Fošalu raščlanjeno je s tri prozorske osi. Uglovi i razdjelnice osi naznačene su neostilskim pilastrima, dok su u tjemenu lukova slijepih luneta istaknute neostilske glave. Pročelni otvori su također ukrašeni profiliranim vijencima i potprozornicima.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Zasigurno najukrašenija neostilska građevina na Fošalu.

SMJERNICE I UVJETI:

Svaki imalo ozbiljniji zahvat treba pratiti elaborat obnove koji će dati detaljne smjernice za traženi zahvat. Pored navedenog, valja naglasiti da je prizemlje recentno nestručno bojano. Promjenu reklame izvesti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	30
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+6
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA S VEĆIM PROŠIRENJEM DO ULIČNE LINIJE
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Velika stambena zgrada čije je južno pročelje otvoreno nedaleko Fošala. Pojava većeg proširenje, gotovo trga do ulične linije Fošala govori o distanciranju ove zgrade prema Fošalu kao reprezentativnog gradskog korza.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Zgrada pripada produkciji višestambeneih zgrada poslije II. svjetskog rata s karakterističnim oblikovanjem tog vremena.

SMJERNICE I UVJETI:

Održavati u postojećem gabaritu. Moguće je dodatno hortikulturno urediti predvrt prema Fošalu.

BROJ U KATALOGU	31
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	PRVA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	DIJELOM IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Kuća je dvokatnica pokrivena četverovodnim krovom, pravokutnog tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad. Pročelje prema Fošalu raščlanjeno je s tri prozorske osi. Završena je profiliranim vijencem, a između gornjih katova postavljen je razdjelni vijenac. Kuća je ožbukana

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća je primjer jednostavne građanske izgradnje između dva svjetska rata.

SMJERNICE I UVJETI:

Kuću treba održavati u postojećim gabaritima, s postojećom raščlambom pročelja. Reklame i tende treba imijeniti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	33
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+5
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	UVUČENA GRADNJA U ODNOSU NA ULIČNU LINIJU
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Velika stambena zgrada sa šest etaža. Odmaknuta je od ulične linije.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Zgrada pripada produkciji višestambenih zgrada poslije II. svjetskog rata s karakterističnim oblikovanjem tog vremena.

SMJERNICE I UVJETI:

Održavati u postojećem gabaritu. Moguće je preoblikovati i hortikulturno urediti predvrt prema Fošalu.

ADRESA	34
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	POČETAK 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+2
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	PRIHVATLJIVA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	DIJELOM IZMJENJENA

OPIS GRAĐEVINE:

Dvokatnica pokrivena četverovodnim krovom, pravokutnog tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad. Pročelje prema Fošalu raščlanjeno je sa šest osi. Raščlanjeno je i istočno pročelje što upućuje na zaključak da se uz to pročelje predviđalo pružanje ulice prema jugu. Katovi su podijeljeni razdjelnim vijencima uz dodatak završnog profiliranog vijenca. Kuća je ožbukana.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Kuća je kvalitetan primjer građanske stambene arhitekture neostilskih utjecaja s početka 20. stoljeća

SMJERNICE I UVJETI:

Bilo kakav zahvat na kući treba tretirati kao zahvat restauracije ili rekonstrukcije, odnosno svaki zahvat treba ići u pravcu obnove izvornog stanja s minimalnom mogućnošću preinake. Reklame i tende treba imijeniti sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	35
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+4
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Velika stambena zgrada L-tlocrta s pet etaža. Prema Fošalu se otvorila parkiralištem s nizom kiosaka na uličnoj liniji.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Zgrada pripada produkciji višestambenih zgrada poslije II. svjetskog rata s karakterističnim oblikovanjem tog vremena.

SMJERNICE I UVJETI:

Održavanje u postojećem gabaritu. Slijepo pročelje prema Fošalu moguće je dopuniti kvalitetno dizajniranim informativnim panoima sukladno odobrenim natječajnim rješenjem.

BROJ U KATALOGU	36
	

RAZDOBLJE/GODINA GRADNJE	DRUGA POLOVICA 20. STOLJEĆA
POLOŽAJ U PROSTORU	SLOBODNOSTOJEĆA
KATNOST	P+1
ODNOS PARCELE PREMA ULICI	GRADNJA NA ULIČNOJ LINIJI
NAMJENA	IZVORNA
GRAĐEVNO STANJE	DOBRO
GRADBENI MATERIJALI	IZVORNO
PROČELJA/OBLIKOVANJE	IZVORNO
OPREMA I DETALJI	IZVORNO

OPIS GRAĐEVINE:

Jednokatna poslovna zgrada namjenjena trgovini. Pravokutnog je tlocrta usmjerenog u pravcu istok-zapad. Kat građevine uži je od prizemlja što je uzrokovalo pojavu terase na katu. Kat je završen naglašenim parapetnim zidom. Pročelja zgrade su simetrično raščlanjena staklenim poljima u metalnim okvirima.

VALORIZACIJA GRAĐEVINE:

Građevina koja je gabaritom i postavkom na uličnoj liniji poštovala osnovne urbanističke značajke Fošala.

SMJERNICE I UVJETI:

Održavati u postojećem gabariti i raščlambi pročelja. Rasteretiti pročelja od suvišnih reklama. Ujediniti staklene površine pročelja.

Analiza i valorizacija postojećeg stanja prostora Fošala

Prostor Fošala za grad Omiš ima više značajnih namjena. Širenjem grada na prostor Punte, Fošal je postao središte cjeline novog i starog dijela grada. Na njemu su smještene važne komunalne funkcije: sjedište uprave, dućani, ribarnica, tržnica itd. Među navedenima posebno valja istaknuti tržnicu voća i povrća koja prostoru daje posebnu svježinu i slikovitost.

Također je jasna urbana funkcija glavne gradske promenade s nizom sadržaja namijenjenih odmoru pri čemu valja posebno istaknuti park na jugoistočnom rubu Fošala. Međutim, cesta Split-Omiš iz sredine 19. stoljeća u međuvremenu je prerasla u ulomak Jadranske magistrale koja znatno opterećuje grad Omiš. Fošal je tako tek dijelom reprezentativno središte nove gradske cjeline, a znatno je više barijera koja grad presijeca na dva slabo povezana dijela.

Na prostoru Fošala valja posebno istaknuti mnogobrojne kioske, različitog oblika i veličina, koji su u načelu neprimjereni središnjem, reprezentativnom prostoru grada, a posebice ako se radi o gotovim, industrijskim proizvodima koji su bez ikakve kritičnosti postavljeni gotovo na svakom proširenju između pješačkog toka i pročelja kuća.

Reprezentativnost prostora, uz pročelja kuća podignutih do Drugog svjetskog rata, ponajviše ističe drvoređ platana, jedan od spomenički najvažnijih detalja Fošala. Pored drvoređa na Fošalu se nalazi nekoliko elementa hortikulturnog uređenja partera kao što su okrugle korita oko nekoliko platana, te korita za cvijeće pravokutnog tlocrta na zapadnom i istočnom rubu prostora. Pored navedenog, na nekoliko su mjesta posađene niske živice. Posebna tema je veliki park na samom rubu južne strane Fošala i njegova povezanost s ostalim prostorom. Na nekoliko mjesta privatni vrtovi izlaze na sjevernu stranu Fošala.

Fošal nije popločan već je asfaltiran što ni u kojem slučaju ne pristaje uz prostor koji ima osobinu reprezentativnog gradskog prostora. Valja istaknuti činjenicu da je pravac pružanja nekadašnjih fortifikacija označen posebnim popločanjem.

Postojeće stanje urbane opreme je takvo da se može govoriti o posvemašnjem metežu oblika, veličina, boja, smještaja i svih drugih elemenata koji tvore pojavnost urbane opreme. Posve je očito da prilikom opremanja prostora nije postojala jedinstvena nit vodilja cjelokupnog prostora već je svatko postavljao što mu je trebalo shodno svojim mogućnostima i potrebama.

Mogu se navesti sljedeći elementi urbane opreme:

-elementi javne rasvjete: kandelabri i konzolno postavljeni ferali. Kandelabara ima nekoliko vrsta na sjevernoj i južnoj strani Fošala. Najprihvatljiviji su konzolno postavljeni metalni ferali koji se tek sporadično nalaze na pročeljima kuća s južne strane Fošala

-prometna signalizacija: kolnik Fošala dio je Jadranske magistrale što je urbanoj opremi dodalo i niz prometnih znakova, nekoliko pozamašne veličine, što dodatno doprinosi metežu u prostoru

-nekoliko vrsta stupića uz kolnik: pretežito se radi o stožastim, betonskim elementima, oblika polukugle, koji sprječavaju penjanje auta na pješački prostor, međutim mogu se pronaći i metalni stupići, te betonski stupići kružnog profila.

-željezna ograda i betonski elementi uz rub ceste: ograda i betonski elementi koji razdvajaju pješački od prometa vozila nisu primjereni reprezentativnom gradskom prostoru.

Iako su zasigurno zadani propisima o sigurnosti prometa potrebno je naći rješenja primjerenija središtu grada. Na dva mjesta pojavljuje se ograda od kičastih betonskih elemenata, najvjerojatnije postavljena kao ograda štekata.

-reklame i tende: najveći doprinos postojećoj neujednačenoj urbanoj opremi na Fošalu daju reklame i tende. Postoje u svim oblicima, veličinama, bojama i materijalima. Može se reći da su na razini prizemlja reklame i tende dominantni element.

-informativni panoj: može se ustanoviti dvije vrste. stariji postavljeni na zidovima i uokvireni okruglim metalnim cijevima i novi, samostojeći koji se nalaze u koritima na istočnom i zapadnom rubu Fošala

-ograde štekata: iako u vremenu rada na ovom elaboratu većina štekata nije bila postavljena, prema onome što se moglo vidjeti može se zaključiti da svaki štekat po svom nahodjenju određuje stolove, sjedalice i ograde.

-klima uređaji na pročeljima: iako se ne mogu smatrati dijelom urbane opreme, vanjske jedinice klima uređaja, često postavljene u istoj visini s elementima urbane opreme, također značajno pridonose neskladu na Fošalu.

Prijedlog konzervatorskih smjernica za uređenje i urbano opremanje prostora Fošala

Slijedom analize i valorizacije postojećeg stanja Fošala mogu se predložiti sljedeće smjernice uređenja:

-problem Jadranske magistrale na Fošalu treba riješiti dugoročno izmještanjem ili ukopavanjem čime bi Fošal u cijelosti postao reprezentativna gradska šetnica. Ukoliko prometnica za sada ostaje onda bi dizajn metalnih ograda treba uskladiti s dizajnom ostale urbane opreme.

-pojava kioska na reprezentativnom gradskom prostoru nije adekvatno rješenje. Potrebno je stoga broj istih smanjiti na najnužniju mjeru ili ih potpuno ukloniti. U slučaju da se pojava nekog kioska bude smatrala neophodnom potrebno je istog dizajnirati u skladu s dizajnom urbane opreme.

-drvored platana jedan je od najznačajnijih elemenata prostornog uređenja Fošala te ga stoga nepromijenjenog treba zadržati u prostoru. S nadležnim službama treba utvrditi mjere rješavanja izbijanja korijena na pločniku, a također s istima treba utvrditi postojeće zdravstveno stanje platana te utvrditi koje se mjere trebaju poduzeti da bi se isto popravilo. Za cjelokupni prostor Fošala treba napraviti idejno rješenje hortikulture. Također treba hortikulturno riješiti vezu parka na jugoistočnom rubu Fošala s okolnim prostorom.

-asfaltiranje pješačkog koridora nije rješenje adekvatno reprezentativnom gradskom prostoru te se kroz idejno rješenje treba pronaći adekvatno rješenje poloćanja. Također je obvezno pravce pružanja fortifikacija označiti u novom poploćanju. Detalje rješenja rećenog oznaćavanja treba dogovoriti s nadležnom službom zaštite kulturne baštine.

-iako je prometnica na Fošalu cjeloviti dio Jadranske magistrale, te kao takva treba imati adekvatnu prometnu signalizaciju, potrebno je s nadležnim službama dogovoriti da se

ista svede na najmanju moguću mjeru, a po mogućnosti da se redizajnira u skladu s dizajnom ostale urbane opreme

-željeznu ogradu koja odvaja pješački od prometa vozila te betonske elemente na istočnom rubu Fošala treba zamijeniti elementima usklađenim s dizajnom ostale urbane opreme

-ostali elementi urbane opreme, nabrojani u poglavlju analize i valorizacije urbane postojećeg stanja, trebaju biti međusobno usklađeni na način da se za sve pobrojane elemente nađe zajedničko rješenje dizajna pojedinačnih elemenata.

-postavljanje reklama, tendi i štekata treba biti riješeno posebnim gradskim propisom kojeg treba usuglasiti s nadležnom službom zaštite kulturnih dobara. U pravilu reklame je moguće postaviti unutar otvora na pročelju. Tende trebaju biti ujednačenih boja i tekstura, bez vidljivih reklama.

-uređenje Fošala poželjno je proširiti i na slobodan prostor južno od robne kuće

Literatura:

Vanja Kovačić, OMIŠ - RAZVOJ STAROG NASELJA
Magistarski rad, Zagreb, 1987.

Ivan-Vanja Beden, UCRTANI BEDEMI GRADA, Odjek Mosora, g. VII, br. 55,
Omiš 8. III. 1983., str. 6.